

HÜKÜMET SİSTEMLERİNİN SEÇMEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİLERİ VE STRATEJİK OY VERME DAVRANIŞI (TÜRKİYE VE FRANSA ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ)

EFFECTS OF GOVERNMENT SYSTEMS ON VOTER BEHAVIOR AND STRATEGIC VOTING BEHAVIOR (A COMPARATIVE ANALYSIS ON TURKEY AND FRANCE)

Öğr. Gör. Bora ALKAN¹

ÖZ

Bu çalışma farklı hükümet sistemlerinin seçmen davranışları üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı yöntem kullanılarak analizini içermektedir. Çalışmada kullanılan karşılaştırmalı yöntemde her iki ülkede uygulanan farklı hükümet sistemlerinin nedensellik bağları kullanılarak seçmen davranışları üzerinde yaratacağı etki yürütme organlarının yapısı, seçim tarihleri ve seçim sistemleri üzerinden kavramsal soyutlama yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Hükümet sistemleri temel olarak devletin temel organları olan yasama ve yürütme arasındaki ilişkinin niteliğine göre başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistem olarak üçe ayrılmaktadır. Çalışmaya konu hükümet sistemleri Fransa'da uygulanan yarı başkanlık sistemi ile Türkiye'de uygulanmakta olan başkanlık sistemidir. Çalışmada Fransa ve Türkiye'de uygulanan farklı hükümet sistemlerinin seçmen davranışları üzerindeki etkisi stratejik oy verme davranışı üzerinden üç ana başlık altında incelenmiştir. İlk olarak her iki ülkede yürütme yetkisinin ne şekilde kullanıldığı ve bu yetki kullanımının özellikle seçimlerde seçmen davranışları üzerinde yarattığı etki ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci olarak yürütme gücü üzerinde etkili olan cumhurbaşkanı ve parlamento seçimlerinin yapıldığı tarihleri üzerinden seçmen davranışlarına yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Son olarak her iki ülkede uygulanan farklı hükümet sistemleri ile uygulanmakta olan farklı seçim sistemlerinin seçmen davranışları üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yarı Başkanlık ve Başkanlık Hükümet Sistemi, Yürütme Gücü, Seçim Sistemleri, Stratejik Oy Verme Davranışı.

JEL Sınıflandırma Kodları: Z18, Z19.

ABSTRACT

The study includes the analysis of the effects of different government systems on voter behavior by using a comparative method. In the comparative method used in the study, the effect of the different government systems applied in both countries on the voter behavior by using causality links is tried to be explained by conceptual abstraction through the structure of the executive bodies, election dates and election systems. Government systems are basically divided into three as presidential, semi-presidential and parliamentary systems according to the nature of the relationship between the legislature and the executive, which are the main organs of the state. The government systems that are the subject of the study are the semi-presidential system applied in France and the presidential system applied in Turkey. In the study, the effect of different government systems applied in France and Turkey on voter behavior is examined under three main headings through strategic voting behavior. First of all, it is tried to reveal how the executive power is used in both countries and the effect of this power on the behavior of the voters, especially in the elections. Secondly, an evaluation is made on the behavior of voters based on the dates of the presidential and parliamentary elections, which are effective on the executive power. Finally, the effects of different government systems applied in both countries and different electoral systems applied on voter behaviors are examined.

Keywords: Semi-Presidential and Presidential System of Government, Executive Power, Election Systems, Strategic Voting Behavior.

JEL Classification Codes: Z18, Z19.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Terme Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, bora.alkan@omu.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

This study aims to analyze the effects of differences in government systems on the voting behavior of voters in a comparative way. In order to reveal this difference, first of all, the basic features of 3 different government systems that are generally accepted in the field of political science will be revealed. Then, the effects of the semi-presidential government system in France and the characteristics and implementation characteristics of the presidential government system in Turkey on the voting behavior of the country's voters will be examined in a comparative way.

Design/methodology/approach:

The study was conducted in the field of comparative politics, which is traditionally accepted as one of the four sub-sections of the political science discipline, and using the comparative method (Kaufman-Osborn, 2006, pp. 44-45). Comparative politics, both as a method and as a subject of study (Laitin, 2002, p. 631), tries to explain various phenomena and events by making comparisons between countries and revealing various similarities and differences (Wiarda, 2000, p. 7). The comparative method used in this explanation process is a method that provides to reach explanatory information with conceptual abstraction by revealing the causal links and the relationship between the variables based on a few different cases (Eldem, 2020, p. 45). In this study, Turkey and France were chosen as the case of comparative politics, and the effects of different government systems in both countries on voter behavior were analyzed using a comparative method.

Findings:

Government systems are divided into three as presidential system, parliamentary system and semi-presidential system according to the nature of different constitutional rules and the degree of relations between the executive and the legislature, which are the main organs of the state. These systems applied in democratic countries are affected by the political cultures, party systems and other social characteristics of the countries in which they are applied. For this reason, it can be seen that the same government system is implemented in different ways in different countries and differs according to the structural characteristics of that country. The presidential system is basically a system based on the separation of powers. The semi-presidential system is a system that has some features of the parliamentary system and the presidential system. In the parliamentary system, unlike the other two systems, the executive and legislative organs are softly separated from each other in terms of authority. The semi-presidential system applied in France has important effects on the voter behavior depending on its administrative effects, the electoral system in which the system is applied, and the dates of the presidential and parliamentary elections. All these effects of the semi-presidential system in France are important factors that lead voters to vote strategically. From an administrative point of view, the fact that the executive power is divided between the president and the parliament can lead the voters to vote for different political parties by acting strategically. An important factor in ensuring the balance on the executive is that the presidential and parliamentary elections are held on different dates. Parliamentary elections in France are held after the presidential elections. Therefore, voters who learn the presidential election results are given the opportunity to vote strategically in the parliamentary elections. Finally, the electoral system implemented in the French government system is another important reason that pushes voters to vote strategically in France. This electoral system is a system that works especially against small parties. In this system, where the majority will win the election, politics has a bipolar structure due to the high vote requirement. In Turkey, the parliamentary system, which has been in practice for a long time, has been replaced by the presidential system with the adoption of the amendments subject to the referendum as a result of the constitutional referendum held on April 16, 2017. With the transition to the presidential system, the power over the executive has passed to the president, who is equipped with extraordinary constitutional powers. With the change in the government system, important legal arrangements have been made. Some of these regulations are; the number of deputies was increased to 600, the establishment of electoral alliances between parties was legalized, the presidential elections were held on the same date as a two-round majority and the parliamentary elections were held on the same date as the proportional representation system. The presidential system, which is expressed as a system where the winner takes everything in political science, has in a sense caused the political parties to determine their main goal as winning the presidential elections. In contrast to the ideologically polarized right and left bloc of the voters in France, it is seen that the voter polarization in Turkey is based on consensus rather than ideological bloc. The fact that the presidential elections in Turkey are held on the same date as the parliamentary elections, the application of different electoral systems in the parliamentary and presidential elections has been an important obstacle in front of the voters in Turkey to vote strategically with rational thoughts, unlike the French voters. In Turkey, voters can only use public opinion polls and so on before the election. They can develop various strategies depending on the information they obtain from the channels or the directions of the political parties and vote strategically accordingly.

Conclusion and Discussion:

The different government systems implemented in Turkey and France have an impact on voter behavior with three fundamental effects and lead voters to vote strategically with different motives. These effects are respectively the sharing of power over the executive, the dates of the presidential and parliamentary elections, and the electoral systems applied in the presidential and parliamentary elections. As a result of the semi-presidential system, the voters in France acted strategically in order to maintain the balance between the president and the parliament, while the voters in Turkey tended to act strategically in order to gain the presidential office with extraordinary constitutional powers and to gain power.

1. GİRİŞ

Hükümet sistemleri anayasal kuralların niteliği ile devletin temel organları olan yürütme, yasama ve yargı arasındaki ilişkileri, yetki ve sorumlulukları düzenleyen kurallara göre farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Anayasal kuralların niteliğine göre hükümet sistemleri devlet başkanının seçilme biçimine, hükümet ya da kabinenin yasamaya karşı sorumluluğuna göre farklı türlere ayrılır. Buna göre başkanlık sisteminde cumhurbaşkanı (devlet başkanı) doğrudan halk tarafından seçilirken, kabinenin yasama organına karşı bir sorumluluğu yoktur. Parlamenter sistemde cumhurbaşkanı (devlet başkanı) doğrudan halk tarafından seçilmezken, kabinenin toplu olarak parlamentoya karşı sorumluluğu vardır. Son olarak yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanı (devlet başkanı) doğrudan halk tarafından seçilirken, kabinenin yasama organına karşı bir sorumluluğu vardır (Elgie, 2016, s. 80).

Hükümet sistemlerinin sınıflandırılmasında bir diğer ayırım ölçütü yasama ve yürütme arasındaki ilişkilerin derecesidir (Keskinsoy ve Kaya, 2018, s. 70). Hükümet sistemleri ülkelerin yönetsel olarak uyguladıkları kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler birliği ilkelerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. Kuvvetler birliğini esas alan sistemlerde yasama ve yürütme organı arasında gerçekleşen kuvvetler birliğine göre sistem farklı şekillerde uygulanmaktadır. Yasama ve yürütme organının yasama organı üzerinde birleştiği sistemlere meclis hükümeti, yürütme organı üzerinde birleştiği sistemlere ise mutlak monarşi denir (Kılınç ve Şener, 2022, s. 71). İlk olarak İsviçre’de uygulama alanı bulan meclis hükümeti sistemi yürütme ve yasama yetkilerinin meclis çatısı altında toplandığı bir sistemdir. Konvansiyonel sistem olarak da adlandırılan bu sistemde yasama ve yürütme gücünü elinde toplayan meclis, çıkarmış olduğu kanunların uygulamasını kendi bünyesinden çıkarmış olduğu icra vekilleri aracılığıyla gerçekleştirir. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’yla bir dönem Türk siyasi tarihinde de uygulanmış olan hükümet modelidir. Monarşi ise egemenlik gücünün genel olarak tek kişinin elinde toplandığı bir yönetim sistemidir. Temel olarak yasama ve yürütme gücünün etkinliğine göre mutlak ve anayasal monarşi olarak ikiye ayrılır (Gökçe, 2013, s. 328). Mutlak monarşide yasama ve yürütme organının yetkilerinin, yürütme organında toplandığı bir sistem mevcuttur. Yürütme gücünü elinde bulunduran padişah, kral ya da hükümdar bu gücü önceden belirlenen bazı kurallar çerçevesinde uygulamaktadır (Keskinsoy ve Kaya, 2018, s. 71). Anayasal ya da diğer adıyla parlamenter ya da meşruti monarşide ise yasama ve yürütme gücünün farklı erkler arasında dağılımı söz konusudur. Anayasal monarşilerde halk tarafından seçilen senato ve temsilciler meclisi gibi kurumlar vardır. Bu kurumların varlığı yönetim üzerindeki gücün monark ve parlamento arasında paylaşımını sağlamaktadır (Gökçe, 2013, s. 328).

Kuvvetler ayrılığını esas alan sistemler ise bu ayrılığın niteliğine göre farklı uygulama şekilleri bulmaktadır. Yasama ve yürütme arasındaki kuvvetli etkileşimin bulunduğu parlamenter sistem, yasama ve yürütme arasındaki ayrımın keskin olduğu başkanlık sistemi ve bu iki sistem arasında bazı ortak özellikleri taşıyan yarı başkanlık sistemi kuvvetler ayrılığını temel alan farklı hükümet sistemleridir (Kılınç ve Şener, 2022, s. 71).

Demokratik ülkelerde uygulanan bu sistemler, uygulandıkları ülkelerin siyasal kültürlerinden, parti ve seçim sistemlerinden ve diğer toplumsal özelliklerinden etkilenmektedir. Bu nedenle aynı hükümet sisteminin farklı ülkelerde değişik şekillerde uygulandığı ve o ülkenin yapısal özelliklerine göre farklılıklar taşıdığı görülebilmektedir. Örneğin başkanlık sisteminin en saf ve başarılı uygulandığı ülke Amerika Birleşik Devletleridir. Bu başarıda hiç şüphesiz yasama ve yürütme arasında oluşturulan denge sisteminin rolü büyüktür. Başkanlık sistemiyle yönetilen birçok Latin Amerika ülkesinde ise yasama ve yürütme arasında yaşanabilecek sorunlar karşısında anayasal düzenlemelerin yetersizliği, başkan üzerinde etkili bir yasama organı denetiminin olmaması, başkanın yasama organı ve mahkemelere karşı hesap verebilirliğinin sınırlı olması bu ülkelerde uygulanan başkanlık sistemlerinin Amerika’daki başkanlık sistemiyle karşılaştırıldığında zayıf yönlerini oluşturmaktadır. Bu durum Latin Amerika’daki başkanlık sistemlerinin siyaset bilimci Guillermo O’Donnell tarafından ortaya konulan “delegasyoncu demokrasi”² adı altında farklı bir başkanlık tipi olarak kavramsallaştırılmasına neden olmuştur (Aygen, 2017, s. 171).

² Arjantin’li siyaset bilimci Guillermo O’Donnell tarafından ortaya konan “delegasyoncu demokrasi” kavramı genel olarak başkanlık sistemiyle yönetilen Latin Amerika ülkelerinin yönetim sistemlerini tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu tanımlamaya göre delegasyoncu demokrasiler çoğunlukçu bir sistem olmakla birlikte, ne konsolide nede kurumsallaşmış demokrasilerdir. Ancak genel olarak açık bir otoriterleşme tehdidi yoktur. Delegasyoncu demokrasilerde seçimler çok yüksek duygusallığı, kazanç ve kayıpları içerir. Seçimlerde oy kullanan seçmenlerin, seçim sonrası dönemde pasif bir figür haline dönüşmesi beklenir. Delegasyoncu demokrasiye sahip ülkelerin ortak özellikleri uzun yıllar boyunca süregelen derin sosyal ve ekonomik krizlere sahip olmalarıdır. Delegasyonu demokrasilerde

Yarı başkanlık sistemleri de uygulandıkları ülkelerde başkanların sahip oldukları yetkilerin genişliğine göre üç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak başkanın geniş yetkilere sahip olduğu “başkanlaşmış” yarı başkanlık sistemlerinde, Rusya örneğinde olduğu gibi aşırı güçlü bir başkan ve onun karşısında zayıf bir başbakan yer almaktadır. İkinci kategoride ise sembolik yetkilere sahip bir başkan ile yetkileri anayasal olarak artırılmış ve esas karar verici konumda olan bir başbakan yer alır. Bu tip yarı başkanlık sistemlerine örnek olarak Avusturya, İzlanda, İrlanda ve Bulgaristan da uygulanan yarı başkanlık sistemleri gösterilebilir. Son olarak başkan ve başbakanın yetki bakımından dengelendiği bir yarı başkanlık sisteminden söz etmek mümkündür. Bugün Fransa, Polonya ve Hırvatistan gibi ülkeler, bu tip başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerdir (Elgie, 2005, s. 104-109).

2. HÜKÜMET SİSTEMLERİ

2.1 Parlamenter Hükümet Sistemi

Temelleri 1215 Magna Carta’ya dayanan parlamenter sistem ilk olarak 18. Yüzyılda İngiltere’de bir hükümet sistemi olarak uygulanmaya başlamıştır. İngiltere’de parlamentonun geçmişine baktığımızda parlamento kelimesinden ilk kez *Magnum Concilium* (Büyük Şura) kelimesine karşılık olarak 1230 yılında kullanıldığı görülmektedir. *Magnum Concilium*’da kontlar, baronlar ve ruhban sınıfı dışında şövalyeler, şehir ve halk temsilcileri yer alır. Zaman içerisinde şehir ve halk temsilcileriyle bir arada toplanmak istemeyen baron ve kontlar *upper chamber* (üst meclis) adı verilen ayrı bir yerde toplanmaya, halk ve şehir temsilcileri ise *lower chamber* (alt meclis) adıyla ayrı bir yerde toplanmaya başlamıştır. Süreç içerisinde üst meclis House of Lords (Lordlar Kamarası), alt meclis ise House of Commons (Avam Kamarası) adını almıştır. Böylece ilk oluşumunda tek meclisli bir yapıya sahip olan İngiliz parlamentosu daha sonra iki meclisli bir hale dönüşmüştür. Charles I. döneminde parlamento birkaç kez fesih edilmekle birlikte yeni seçilen parlamentoların karşı direnci devam etmiş ve bu direnç sonucunda *Petition of Rights* (Haklar Bildirisi) imzalanarak vergi ödeme yetkisi parlamentoya bırakılmıştır (Gözler, 2009, s. 365-374). Ancak Haklar Bildirisi’nin imzalanması iç karışıklıkları önlemede sonuç vermemiş ve nihayetinde 1688 ihtilali olarak adlandırılan *Glorious Revolution* (Muhteşem Devrim) gerçekleşerek parlamentonun gücü etkin bir konuma yükselmiştir (Kama, 2016, s. 168). Devam eden süreçte 1689 tarihli *Bill of Rights* (Haklar Beyannamesi) ile kanunsuz vergi alınamayacağı tekrar vurgulanmış (Gözler, 2009, s. 373), monarhin gücü sınırlanarak parlamentonun etkinliği artırılarak parlamentoda ifade özgürlüğü güvence altına alınmıştır (Kama, 2016, s. 169).

Tarihsel süreç içerisinde gelişen İngiliz parlamento sistemi Westminster parlamento sistemi olarak adlandırılmaktadır. Westminster parlamentosu Taç (Kraliyet), Lordlar ve Avam Kamarası olmak üzere üçlü bir yapıya sahiptir. Kraliçe teamül gereği Avam Kamarasında en fazla sandalyeye sahip partinin liderini başbakan olarak atar. Başbakan, bakanları Lordlar ve Avam Kamarası üyeleri arasından seçer. Westminster parlamenter sistemde yasama görevi ağırlıklı olarak Avam Kamarasına aitken yürütme görevi siyasi bir partide ve dar çoğunluğa sahip hükümetlerde toplanmaktadır. Bu sistemde hükümet parlamentonun güvenine dayalı olarak çalışmakla birlikte, öncelikli olarak Avam Kamarasına karşı sorumludur. Tarihsel süreçte gücü giderek azalan Lordlar Kamarası ise genel olarak kanunların hazırlanma sürecinde öneri ve inceleme görevini yerine getirmektedir (Kama, 2016, s. 173-196). Osmanlı imparatorluğunda 1876 yılında Kanuni Esasi’nin ilan edilmesiyle birlikte mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçilmesi, İngiliz parlamento sistemine benzer bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Bu geçişle birlikte oluşan Osmanlı parlamentosu (Meclis-i Umumi) İngiliz sistemine benzer bir şekilde Lordlar Kamarasına karşılık gelen Ayan Meclisi ve Avam Kamarasına karşılık gelen Mebusan Meclisinden oluşmaktadır (Al, 2020, s. 29).

Esas olarak yürütmenin denetlenmesini temel alan parlamenter sistemde (Şahin ve Nişancı, 2018, s. 861), yürütme ve yasama organları yetki bakımından yumuşak bir şekilde birbirlerinden ayrılmaktadır (Kaynar, 2016, s. 319). Yasama ve yürütme arasındaki bu yumuşak yetki ilişkisi bu organlar arasındaki karşılıklı sorumluluk ilişkisinin bir sonucudur. Bu açıdan yasama ve yürütme arasında sistemin denge noktalarını oluşturan sorumluluk ve fesih

---

seçilen başkan bir anlamda toplumun vücut bulmuş hali olarak kabul edilir. Ulusal çıkarların temel koruyucusu kabul edilen başkanlar, gerektiğinde partiler üstü bir konuma sahiptir. Bu konumları nedeniyle seçim sırasında söyledikleri vaatleri yerine getirmeleri beklenmemelidir. Kongre ve yargı gibi kurumlar ülke çıkarlarını yerine getirmeye çalışan başkanın önünde engel olmamalı, başkan ulusun yüksek çıkarlarının vücut bulmuş bir hali olarak uyguladığı politikalar için bu kurumlara hesap verebilme zorunda kalmamalıdır (Guillermo, 1994, s. 55-69).

yetkisi aynı zamanda bu iki temel organ arasında işbirliğini teşvik eden önemli bir etkidir (Şahin ve Nişancı, 2018, s. 861).

Parlamente sistemde yürütme organı yasama organının içinden seçilmektedir. Yürütme faaliyeti devlet başkanı ve başbakan arasında bölünmüş olmakla birlikte devlet başkanının görev ve yetkileri hükümetin başı olan başbakana göre çok daha sınırlıdır (Kaynar, 2016, s. 319). Parlamente sistemde yürütme görevinin temeli icracı olarak güçlü yetkilere sahip başbakan ve kabineye ait iken cumhurbaşkanı devletin birliğini temsil eden ve yetki bakımından daha sembolik bir konuma sahiptir (Şahin ve Nişancı, 2018, s.861). Bu anlamda siyasi sorumluluk genel olarak yasama organı içinden seçilmiş olan hükümete aittir. Hükümet yasama organı içerisindeki çoğunluk tarafından oluşturulduğundan yasama ve yürütme organları arasındaki güçler ayrılığı prensibi parlamente sistemde zayıflatılmaktadır (Kaynar, 2016, s. 319). Cumhurbaşkanının siyasal açıdan sorumsuzluğu bir bakıma yetkilerinin de sembolik ve sınırlı olması sonucunu doğurmaktadır. Cumhurbaşkanının halk ya da meclis tarafından seçiliyor olması parlamente sistem için ayırt edici bir özellik değildir (Keskinsoy ve Kaya, 2018, s. 76).

Parlamente sistemin önemli avantajlarından biri sistemin kendi içerisinde bir denge sistemine dayanması ve ortaya çıkabilecek istikrarsızlıklara karşı “fesih” ve “güvensizlik oyu” gibi uygulamalarla çözüm üretebilmesi gücüne sahip olmasıdır. Diğer yandan parlamente sistemin dezavantajı özellikle yürütmeyi oluşturan iki güç arasında anlaşmazlıkların yaşanabilme ihtimali ve parlamentoda mevcut yapının dağınık olmasıdır (Şahin ve Nişancı, 2018, s. 862).

Türkiye’de 1923 yılında, 1921 Anayasası’nda yapılan değişiklikle parlamente sisteme geçiş süreci başlamıştır. Nitekim 1924 Teşkilatı Esasiye Dönemi bir anlamda meclis hükümeti ile parlamente sistemin ortak özelliklerinden oluşan karma bir hükümet modelini yansıtmaktadır. 1961 Anayasası ile Türkiye’de tam olarak parlamente sisteme geçildiği görülmektedir (Keskinsoy ve Kaya, 2018, s. 76-77).

2.2. Başkanlık Hükümet Sistemi

Başkanlık sisteminin uygulandığı ilk ülke 1787 yılında yürürlüğe giren anayasası ile Amerika Birleşik Devletleridir (Özdemir vd., 2020, s. 3643). Bu anayasa ile ülkenin genelini ilgilendiren konularda yetkili organ federal yönetimdir. Federal yönetimin sahip olduğu bu yetki, yasama, yürütme ve yargı arasında hiçbirinin bir diğerine üstünlük sağlayamayacağı şekilde dağıtılmıştır. Böylece Amerikan başkanlık sisteminde hiçbir kuvvetin tek başına sistem üzerinde hakimiyet kurması söz konusu değildir (Mert ve Akdemir, 2018, s. 1257).

Amerika Birleşik Devletleri’nde yasama organının bir tarafında 100 üyeden oluşan Senato ve üyelerinin tamamı iki yılda bir seçilen 435 üyeden oluşan Temsilciler Meclisi bulunmakta ve seçimler çoğunluk sistemine göre yapılmaktadır (Barın, 2019, s.13). Yasama organının bu çok parçalı yapısı ABD’de “checks and balances” (fren ve denge sistemi) ile yasama ve yürütme organlarının birbirlerini kontrol ve denetlemelerine imkan sağlayan bir sistemin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Özdemir vd., 2020, s. 3644). Aynı “fren ve denge sistemi” yasama, yürütme ve yargı organları arasında da mevcuttur. Bu unsur Amerikan başkanlık sisteminin temel unsurudur. Bu fren ve denge sistemi sayesinde, yasama, yürütme ve yargının bağımsız yapıları korunarak, birbirlerini dengelemeleri sağlanmış böylece keyfi ve otoriter yönetimlerin oluşmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Erdoğan, 2016, s. 8).

Dünyadaki mevcut demokrasilerin yarıya yakını, başkanlık veya yarı başkanlık sistemi ile yönetilmektedir (Colomer ve Negretto, 2005, s. 60). Başkanlık sistemi esas olarak bir hükümet sistemi modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümet sistemleri yasama ve yürütme organlarının görevlerini, işleyişlerini, nasıl bir organizasyona sahip olduklarını ve bu organların aralarındaki ilişkilerin nasıl düzenlendiğini gösteren sistemlerdir (Erdoğan, 2016, s. 6). Bu açıdan değerlendirildiğinde başkanlık sistemi temel olarak kuvvetler ayrılığına dayanan bir sistemdir. Başkanlık sistemlerinde yasama ve yürütme seçimleri ayrı olarak yapılmakta, bu organlar seçildikten sonra birbirlerinin yetki alanlarına karışmamakta ve aynı şekilde birbirlerinin varlıklarına son verememektedir (Gözler, 2010, s. 577). Arend Lijphart, başkanlık sistemini diğer sistemlerden ayıran üç temel özelliği sıralarken, ilk olarak başkanın doğrudan halk tarafından seçileceğini, ikinci olarak belirli bir süre için seçilen başkanın hiçbir şekilde normal durumlarda yasama organı tarafından görevden alınamayacağını ve son olarak yürütme yetkisinin tek başına başkanda toplanacağını vurgulamaktadır (Lijphart, 2016, s. 144-145). Juan Linz ise başkanlık sisteminin iki temel unsuru olarak başkanın sahip olduğu güçlü demokratik meşruiyet ve sabit görev süresi olduğuna vurgu yapmaktadır (Linz, 1990, s. 53). Ergun Özbudun, başkanlık sisteminde hem başkan hem de yasama organının

seçiminde halk iradesine başvurulmasının, her iki organa meşruluk kazandırması açısından önemli olduğuna dikkat çeker (Özbudun, 2015, s. 6).

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme organları bağımsız olmakla birlikte, karşılıklı bir etkileşim içerisinde görev yapmakta, yürütmenin başında yer alan kişi aynı zamanda devletin başı olarak da kabul edilmektedir (Kılınç ve Şener, 2022, s. 74). Başkanlık sistemi, parlamenter sistemin aksine yasama ve yürütme organları arasında derin bir ayrımı temel almaktadır. Sistemde yürütme organı halk tarafından seçimle işbaşına gelen tek bir kişinin elinde toplanmakta, yasama ve yürütme organlarının seçimleri birbirinden bağımsız olarak yapılmaktadır (Kaynar, 2016, s. 320).

Başkanlık sisteminde yürütmenin yasamadan kaynaklanmadığı ve ona karşı bir sorumluluğunun olmadığı görülmektedir (Zengin, 2013, s. 292). Yürütme gücünü tek başına elinde bulunduran başkan ve onun hükümeti, eşit katılımcılardan ziyade başkanın danışmanlarından teşekkül etmiş bir yapıdadır (Lijphart, 2016, s. 130). Başkan, bu sistemde devletin üst yönetimini oluşturan bakanlar ve yöneticileri kendi iradesi doğrultusunda atar (Zengin, 2013, s. 292). Başkan doğrudan halk tarafından seçildiğinden yasama organına karşı değil halka karşı sorumludur. Dolayısıyla başkanın görevde kalması yasama organına dayanmaz ve başkan yasama organının güvensizlik oyu ile görevden alınmaz (Gözler, 2010, s. 573).

Başkanlık sisteminin en güçlü yönü istikrarlı bir yönetimde yatmaktadır. Özellikle devletin başında üstün anayasal yetkilerle donatılmış tek bir güçlü kişinin olması, bu kişinin doğrudan halk tarafından seçiliyor olması ve başkanın görev süresi boyunca yasama organı tarafından görevden alınmaması güçlü yönetimi sağlayan temel etkenlerdir (Gözler, 2010, s. 582). Ancak gözden kaçırılmaması gereken nokta başkanlık sisteminin sahip olduğu tek kişilik güçlü yönetim anlayışına rağmen başkanlık sisteminin uygulandığı birçok ülkede koalisyon şeklinde gerçekleşen yönetim anlayışının ve özellikle koalisyon hükümetlerine olan ihtiyacın ortadan kalkmamasıdır. Dolayısıyla oluşan bu koalisyonların aşırı güçlü başkanın yetkileri üzerinde önemli bir sınırlayıcı denge unsuru oluşturduğu bir gerçektir (Akarçay, 2016, s. 112).

Başkanlık sisteminin en önemli dezavantajı devlet başkanlığının “kazananın her şeyi kazandığı” (winner takes all) ve “kaybedenin her şeyi kaybettiği” (loser loses all) bir sistem olmasıdır. Bu nedenle başkanlık sistemleri genel anlamda “ya hep, ya hiç oyunu” (zero sum game) olarak tanımlanabilir (Gözler, 2010, s. 584). Başkanlık sistemlerinin bu özelliği *Spoil System* (yağma sistemi) kavramını ön plana çıkarmaktadır. Yağma sistemi, başkanlık sistemi ile iktidara gelen aşırı güçlü yürütme erki karşısında bürokrasinin güçsüzlüğünü ifade etmektedir. Başkan tüm bürokrasi üzerinde kontrol yetkisine sahip olduğundan, bürokratların görevde kalmaları, görevden alınmaları ya da görev yeri değişiklikleri ağırlıklı olarak seçilen başkanın yetkisine bırakılmıştır (Tataroğlu, 2016, s. 77). Bu durum özellikle süreç içerisinde kayırmacı politikaların uygulanmaya başlanmasıyla birlikte bürokraside tıkanmalara neden olur. Kayırmacı politikalarla liyakatin önemini kaybettiği, başarılı-başarısız memur ayrımının ortadan kalktığı bir memur rejimi ortaya çıkar (Özkanan ve Erdem, 2014, s. 182). Yağma sistemi ve kayırmacılık beraberinde patronaj ilişkilerinin artmasına neden olur. Siyasal sistem içerisinde yapılan atamalarda yandaşlık, ideoloji, nepotizm ve kronizm gibi etkenlerin esas alındığı patronaj sistemi zaman içerisinde devlet faaliyetlerinin kalite ve etkinliğinin azalmasına neden olur (Özsemerci, 2003, s. 22).

Dolayısıyla başkanlık sistemlerinde bir tarafta seçimi kazananın ve çevresinin her şeyi kazanması, diğer tarafta seçimi kaybedenin ve çevresinin her şeyi kaybettiği bir durumun söz konusu olması, başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde gerek siyasi partiler gerekse seçmenler arasındaki kutuplaşmayı ve gerilimi arttırıcı bir etkiye neden olmaktadır (Gözler, 2010, s. 584). Kutuplaşmanın artmasıyla birlikte siyasi alanda *gridlock* (tıkanıklık) ya da *political stalemate* (siyasi çıkmaz) durumları ortaya çıkabilmektedir. Başkanlık sistemiyle birlikte siyasi ve toplumsal yapının neredeyse iki kutuplu bir yapıya dönüşmesi her iki tarafın politik tercihlerinin kutuplaşmasını sağlayarak gerek toplumsal gerekse siyasi alanda tıkanıklıkların ve politik çıkmazların ortaya çıkmasına neden olur. Özellikle başkanlık sistemlerinde yasama ve yürütme gücünün farklı siyasi partilerin elinde olması kaçınılmaz olarak tıkanıklık ya da siyasi çıkmazların yaşanmasında belirleyici bir etkidir (Jones, 2001, s. 126).

Başkanlık sisteminin en başarılı şekilde uygulandığı Amerika’da bu gerilim ve kutuplaşmayı önlemek ve liyakate dayalı bir bürokratik sistem oluşturmak amacıyla 1883 yılında Pendleton Yasası (Kamu Hizmetleri Yasası) yürürlüğe konmuştur. Bu yasayla başkanın bürokrasi üzerindeki atama yetkisi sınırlandırılarak bu konuda yetkin bir Kamu Hizmetleri Komisyonu kurulmuştur. Böylece Amerikan başkanlık sistemine özgü hem kuvvetler

ayrılığını hem de siyaset-yönetim ayrışmasını sağlayan bir sistem oluşturularak, bürokraside tarafsızlık, yeterlik ve liyakatin hakim olduğu bir sistem ortaya konmuştur (Çoşkun ve Dulkadiroğlu, 2018, s. 39-40).

2.3. Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi

Bir terim olarak yarı başkanlık (semi-presidential) sistemi ilk kez *Le Monde* gazetesinin kurucusu Hubert Beuve-Mery tarafından 1959 yılında kullanılmıştır (Uluşahin, 2003, s. 201). Bir hükümet sistemi olarak yarı-başkanlık sisteminin ilk siyasi literatür tanımı ise Maurice Duverger tarafından yapılmıştır. Duverger'in yarı başkanlık sistemine en temel katkısı, ilk defa yarı başkanlık sistemini ayrı bir hükümet sistemi olarak ortaya koymasındır (Elgie, 2009, s. 249). Duverger, 1958 Fransa Anayasası'nda, 1962 yılında yapılan değişiklikler sonucunda hükümet sistemi yapısını parlamenter sistem ile başkanlık sisteminin bazı özelliklerini taşıyan yarı- başkanlık sistemi olarak adlandırmıştır (Erdem, 2017, s. 1). Duverger, yarı-başkanlık sistemin taşıması gereken üç temel özelliği sıralarken ilk olarak devlet başkanının halk tarafından seçilmiş olması gerekliliğine, ikinci olarak devlet başkanının önemli anayasal yetkilere sahip olmasına ve son olarak yürütme üzerinde devlet başkanı ile başbakan arasındaki yetki paylaşımına dikkat çekmektedir (Duverger, 1980, s. 166). Duverger, yarı-başkanlık sistemine yönelik yaptığı tanım doğrultusunda dünyada yarı başkanlık sistemin uygulandığı 8 ülkeyi Fransa, Avusturya, Finlandiya, İrlanda, İzlanda, Portekiz, Polonya ve Romanya olarak sıralamaktadır (Duverge'den aktaran Erdem, 2017, s. 2).

Sartori ise bir ülkenin hükümet sisteminin yarı başkanlık olarak tanımlanabilmesi için 5 temel özelliğin var olması gerekliliğine vurgu yapar. Bunlardan ilki devlet başkanı olarak kabul edilen cumhurbaşkanının halk tarafından ve sabit bir süre ile seçilmesidir. İkincisi devlet başkanının yürütme üzerindeki yetkisini başbakan ile paylaşıyor olmasıdır. Üçüncüsü devlet başkanının parlamentodan bağımsız olmakla birlikte tek başına yönetme gücüne sahip olmaması, gücünü yine hükümet aracılığıyla kullanabilmesidir. Dördüncüsü başbakan ve kabinesinin devlet başkanından bağımsız ancak parlamentonun güven ya da güvensizliğine tabi olmasıdır. Beşincisi ve sonuncusu ise yarı başkanlık sisteminin doğurduğu ikili otorite yapısının ve bu yapıların sahip olduğu özerk potansiyelin sistem içerisinde bir dengelenmeye ve güç kaymasına neden olmasıdır (Sartori'den aktaran Siaroff, 2003, s. 290).

Yarı-başkanlık sisteminin temel özelliği parlamenter sistem ile başkanlık sistemlerinin bazı özelliklerini birleştiren bir sistem olmasıdır. Başkanlık sistemine benzeyen yönü halk tarafından seçilen ve geniş anayasal yetkilerle donatılan bir cumhurbaşkanının varlığı iken parlamenter sisteme benzeyen tarafı (Özbudun, 2015, s. 2) parlamentonun güvenine tabi bir başbakan ve bakanlar kurulunun varlığıdır (Fırat, 2019, s. 8). Sistem meşruiyetini doğrudan halk tarafından seçilen ve güçlü anayasal yetkilere sahip cumhurbaşkanı ile sorumluluğu sadece meclise karşı olan başbakandan almaktadır. Cumhurbaşkanı sahip olduğu yetkiler bakımından parlamenter sisteme göre çok daha güçlü bir konuma sahiptir (Şahin ve Nişancı, 2018, s. 865).

Yarı başkanlık sisteminin, başkanlık ve parlamenter sisteme benzeyen karma yapısı Sartori'nin de vurguladığı üzere "sarkaç yaklaşımı" olarak ifade edilir. Bu yaklaşıma göre yürütmenin iki gücü olan cumhurbaşkanı ve hükümet aynı siyasal yapının elindeyse sistem başkanlığa, değilse parlamenter sisteme doğru kaymaktadır. Yarı başkanlık sisteminin parlamenter sisteme doğru evrilmesi, Fransa örneğinde olduğu gibi "birlikte yaşama" (cohabitation) temelinde uzlaşma esasına dayalı bir siyaset anlayışının doğmasına neden olması açısından önemlidir (Sartori'den aktaran Dunbay, 2012, s. 319). Aksi takdirde devlet başkanının yasama organı üzerinde de sadık bir çoğunluğa sahip olması Lijphart'ın ifade ettiği "süper başkanlıkçılık" durumunun ortaya çıkmasına neden olur. Süper başkanlıkçılık zaman içerisinde cumhurbaşkanının tüm gücü elinde toplamasına ve yönetimin giderek kişiselleşmesi ile demokrasinin kırılmasına neden olmaktadır (Lijhart'dan aktaran Elgie, 2016, s. 85-86).

3. OY VERME DAVRANIŞI MODELLERİ

Oy verme davranışı siyasal bir davranış şeklidir. Siyasal davranış en basit tanımıyla bireylerin siyasi alanda, siyasi olana yönelik olarak gerçekleştirdikleri davranışlardır. Bireylerin çeşitli siyasal davranış şekilleri vardır. Kamusal bir konu hakkında konuşmak, siyasi bir eyleme katılmak, siyasi partiye üye olmak ya da oy vermek bunlardan bazılarıdır. Ancak bu siyasal davranış kalıpları arasında belki de siyaset üzerinde en belirleyici olanı oy verme davranışdır. Oy verme davranışı aynı zamanda siyasetle ilgili olan dışında sosyal hayatla da etkileşim kuran, toplumsal katılım ve siyasi sosyalleşmeyi sağlayan sivil katılımın önemli bir unsurudur (Hennessy, vd., 2015, s. 466-467).

Oy verme davranışı insanın yaşamı boyunca sergilediği birçok davranıştan biridir. Ancak onlardan temel farkı sonuçları itibarıyla neden olduğu etkidir. Kullanılan oy yaşanan ülkenin hükümeti, parlamentosu, sosyopolitik

yapısı vb. birçok mikro etkenin şekillenmesinde belirleyici rol oynar. Hatta kullanılan oyun etkisi bazen makro düzeyde etkiler yaratarak milyonların hayatını etkileyen, dünya siyaseti üzerinde etkiler yaratan siyasi liderlerin iktidara gelmesini sağlar (Visser, 1996, s. 23).

Seçmenler farklı amaçlarla oy verme davranışına yönelirler. Bazı durumlarda belirli konular, ekonominin durumu, adaylar ya da partiler hakkında dışavurumcu bir davranışla oy kullanabilirler. Bazen de seçmenler direkt olarak seçimin sonucu üzerinden hareket ederek seçim sonucu üzerinde belirleyici olmaya yönelik amaçlı bir davranışla oy kullanırlar (Alvarez, vd., 2006, s. 2). Tüm bu etkenlere bağlı olarak siyaset bilimi alanında kabul gören 4 temel oy verme modeli vardır.

3.1. Sosyolojik Oy Verme Modeli

Columbia modeli olarak da literatürde yer alan sosyolojik oy verme modelinde seçmenlerin oy tercihlerinde belirleyici unsurun kişinin içinde bulunduğu sosyal şartlar olduğu vurgulanmaktadır. Sosyolojik oy verme modelinin temeli Paul Lazarsfeld, Bernard Berelson ve Hazel Gaudet'in 1940 Amerikan başkanlık seçimlerine yönelik yapmış oldukları ve 1944 yılında yayımladıkları *The People's Choice* adlı çalışmaya dayanmaktadır. Bu çalışmalarında araştırmacılar seçmenlerin oy tercihleri üzerinde üç temel etkinin önemine dikkat çekmişlerdir. Bunlardan ilki sahip olunan statü, ikincisi seçmenin etnik ve dini kimliği, üçüncüsü ise yaşanan alanın (ülke-kent, kır gibi) özellikleridir (Hutchings ve Jefferson, 2018, s. 21). Bu modelde seçmenler sosyal bir varlık olarak grup aidiyetiyle içinde buldukları çevreden dışlanmamayı amaçlayarak çevrenin normlarına uygun hareket etme duygusuna sahiptirler. Dolayısıyla kullanacakları oy sahip oldukları aile, sosyal çevre, din, etnik kimlik, iş çevresi gibi unsurların etkisi altında gerçekleşir (Özdemir, 2021, s. 34).

3.2. Sosyo-Psikolojik Oy Verme Modeli

Michigan Modeli olarak da adlandırılan sosyo-psikolojik oy verme modeli, sosyolojik oy verme modeline yönelik eleştiriler sonucunda ortaya çıkmıştır. Oy verme tercihlerinde sosyal çevrenin etkisine vurgu yapan sosyolojik model aynı sosyal çevrede yaşayanların neden farklı partilere ya da farklı sosyal çevreye sahip seçmenlerin neden aynı partiye oy verdiklerine yönelik açıklamalarda yetersiz kalmıştır (Sarlamanoğlu ve Jovanoski, 2014, s. 19). Bu yetersizlikleri gidermek amacıyla ortaya konan sosyo-psikolojik model temelini Angus Campbell, Philip Converse, Warren Miller ve Donald Stokes tarafından 1960 yılında yapılan *The American Voter* adlı çalışmaya dayandırmaktadır. Sosyolojik modelden farklı olarak sosyo-psikolojik model seçmenlerin sosyal etkiler dışında bireysel inanç ve parti özdeşmeleri sonucunda oluşturdukları parti kimliklerinin oy verme tercihleri üzerindeki etkisine vurgu yapar. Sosyo-psikolojik modelin temelinde yer alan parti kimliği, seçmenlerin siyasi partilere karşı oluşturdukları psikolojik bağlılıkları ifade etmektedir (Hutchings ve Jefferson, 2018, s. 22).

3.3. Ekonomik Oy Verme Modeli

Rasyonel bir model olarak ortaya çıkan ekonomik oy verme modelinde seçmenler genel olarak ekonomik amaçlarına ulaşmakta kendileri için en faydalı parti ya da adaya oylarını yönlendirmektedirler. Amaç kendi kişisel çıkarlarına en fazla yarar sağlayacak aday ya da partiye oy vererek çıkarlarını maksimize etmektir. Bu aşamada oy kullanmak öncelikli olarak seçmenlerin siyasi ve ekonomik amaçlarına ulaşmada kullandıkları bir araçtır. Seçmenler çıkarlarını ön planda tuttukları için oy verme aşamasında parti kimliğinin ve seçmen partizanlığının etkisi azdır (Harrop ve Miller, 1987, s. 145). Ekonomik oylama modelinde seçmenler temel olarak ödül-ceza yöntemini kullanarak bir değerlendirmede bulunurlar. Eğer seçmenler kendi ekonomik durumları hakkında olumlu düşüncelere sahip iseler iktidarda yer alan partiyi ödüllendirmek için seçimlerde oylarını o parti lehine kullanırlar. Ancak kendi ekonomik koşullarına ilişkin olumsuz bir düşünceye sahiplerse iktidardaki partiyi cezalandırmak düşüncesiyle seçimlerde oylarını kendilerine daha fazla ekonomik kazanç sağlayacaklarını düşündükleri partiye verirler (Stewart ve Clarke, 2018, 192-193).

3.4. Stratejik Oy Verme Modeli

Stratejik oylama seçmenlerin seçim sonuçlarına ilişkin beklentileri üzerinden hareket ederek elde edecekleri faydayı değerlendirmek suretiyle en çok tercih ettikleri parti ya da adaydan saparak başka bir parti ya da adaya oylarını yönlendirmeleridir. Böyle bir durumda seçmenler için temel belirleyici olan seçime kadar olan düşüncelerinden çok seçim sonuçları üzerinden yapacakları değerlendirmelerdir (Gschwend ve Meffert, 2017, s. 339-340). Bu noktada seçmenlerin oy verme aşamasında iki davranış tipi önem kazanır. Bunlardan ilki anlamlı davranıştır. Bu davranış tipinde seçmenlerin kendi siyasi görüşlerine uygun bir şekilde oy kullanmaları beklenir. İkincisi ise amaçlı davranıştır. Stratejik oy kullanmanın da temelini oluşturan amaçlı davranışta seçmenler seçim

sonucunu etkilemek amacıyla oy kullanırlar. Böyle bir durumda seçmenler oylarını kazanma şansı az olan bir aday ya da parti yerine kendi belirledikleri amaca uygun olarak kazanma şansı yüksek aday ya da partiye yönlendirirler (Alvarez vd., 2006, s. 2).

Seçmenlerin stratejik oy verme davranışlarını etkileyen birçok farklı etken vardır. Bu etkenler bireysel ve yapısal etkenler olarak ikiye ayrılır. Bireysel etkenler seçmenlerin kendilerinden kaynaklanan özelliklerdir. Örneğin seçmenin parti kimliğinin gücü, eğitim durumu, siyasete olan ilgisi vb. durumlar seçmenin stratejik oy verme davranışını etkileyebilmektedir. Yapısal etkenler ise seçmen dışında gerçekleşen seçim sistemi, hükümet sistemi, seçim barajı gibi etkenlerdir (Ünal, 2018, s. 1416-1422).

4. FRANSA'DA YARI-BAŞKANLIK HÜKÜMET SİSTEMİ VE SEÇMEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİLERİ

Fransa'da 1962 yılında yapılan anayasa değişikliği sonucunda devlet başkanının yetkileri artırılarak, doğrudan halk tarafından seçilmesi kabul edilmiş böylece o zamana kadar parlamenter sisteme sahip olan Fransa'da hükümet sistemi yarı başkanlık sistemine dönüşmüştür (Demir, 2013, s. 835). Yarı-başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte Fransızlar için çok önemli görülen ulusu temsil etme yetkisi parlamentodan cumhurbaşkanına geçmiştir (Şencan, 2017, s. 40).

Fransız yarı başkanlık sisteminde yürütme parlamenter sisteme benzer nitelikte iki başlı bir yapıdadır. Bir tarafta halkoyuyla seçilmiş olan cumhurbaşkanı diğer tarafta halk tarafından seçilen bir parlamento ile bu parlamento içerisinde cumhurbaşkanı tarafından tayin edilen bir başbakan ve onun tavsiyesi ile atanan bakanlar yer almaktadır (Kaynar, 2016, s. 322). Bakanlar kurulunu yani hükümeti idare etme yetkisi başbakanda bulunurken, bakanlar kuruluna başkanlık etme yetkisi cumhurbaşkanına aittir (Dunbay, 2012, s. 309).

Yürütmede oluşan bu ikili yapı yasama organında da mevcuttur. Fransa da yasama organı Ulusal Meclis ve Senato olmak üzere ikiye ayrılır (Kaynar, 2016, s. 322). Ulusal Meclis 577 üyeden oluşmakla birlikte bu üyelerin seçimi dar bölge ve çoğunluk esasına göre (Dunbay, 2012, s. 309) beş yılda bir halk oylaması ile yapılmaktadır (Gül, vd., 2017, s. 112). Burada aranan çoğunluk basit çoğunluk değil nitelikli çoğunluktur. Bu nedenle adayların ilk turda seçilebilmeleri için kayıtlı seçmenlerin oylarının en az %25'ini ve geçerli oylarında mutlak çoğunluğunu almaları gerekir. İlk turda hiçbir aday bunda başarılı olamazsa, ilk turda oyların en az %12,5'ini alan adaylar ikinci turda yarışır. Eğer hiçbir aday ilk turda bu oranı yakalayamazsa ikinci tura ilk turda en çok oyu alan iki aday kalır (Şencan, 2017, s. 58). Ulusal Meclise seçilen 577 üyenin 555'i Fransa'nın anavatan topraklarından geriye kalan 22 üye ise deniz aşırı topraklar ve yönetimlerden seçilmektedir (Dunbay, 2012, s. 312). Senato ise daha çok yerel yönetimlerin temsiline odaklanan bir yapıya sahiptir. Senato seçimleri, Ulusal Meclis seçimlerine göre biraz farklıdır. Senatörler sayıları yaklaşık 150.000 olan il, bölge ve meclis üyeleri tarafından seçilir. 1-3 arasında senatörün seçildiği seçim bölgelerinde iki turlu çoğunluk sistemi, 4 ve daha fazla senatörün seçildiği seçim bölgelerinde ise nispi temsil sistemi uygulanır (Şencan, 2017, s. 59). Senato toplam 348 üyeden oluşmaktadır. Senato üyelerinin 326'sı Fransa'nın anavatan topraklarından 22'si ise Fransa toprakları dışında oturan Fransızlar tarafından seçilmektedir. Senato üyelerinin görev süresi Ulusal Meclis üyelerinden farklı olarak 6 yıl olup, her 3 yılda bir Senato üyelerinin yarısı için yenileme seçimleri yapılmaktadır (Dunbay, 2012, s. 312).

Fransa'da cumhurbaşkanı 2000 yılında yapılan anayasa değişikliği sonrasında beş yıl süre ile ve en fazla iki kez üst üste seçilebilmektedir. Yine 2000 yılında yapılan değişiklikle parlamento seçimleri ile cumhurbaşkanlığı seçimlerinin aynı tarihte yapılması yerine parlamento seçimlerinin cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yapılması hükme bağlanmıştır (Şencan, 2017, s. 41-42).

Fransa'da cumhurbaşkanı seçilebilmek için seçimde kullanılan geçerli oyların mutlak çoğunluğunu almak gereklidir. Cumhurbaşkanı adaylarından herhangi biri ilk turda bu çoğunluğa ulaşamadığı takdirde, ilk tur seçiminde en fazla oyu alan iki aday iki hafta sonra yapılacak ikinci tur seçimlerine katılmaya hak kazanır. Burada dikkat çeken nokta tarihsel olarak Fransa'nın sahip olduğu çok partili sistemden dolayı hiçbir cumhurbaşkanı adayının ilk turda gerekli olan mutlak çoğunluğa ulaşamamasıdır. Dolayısıyla seçilen cumhurbaşkanlarının tamamı ikinci turda yapılan seçimler sonucunda seçilebilmiştir (Şencan, 2017, s. 41-42).

Fransa'da genel olarak halk tarafından seçilen ve yürütme erkine sahip iki organ vardır. Bunlar cumhurbaşkanı ile yasama organı ve ona dayanan bakanlar kuruludur. Bu durum yarı başkanlık sistemlerinde çifte meşruiyete neden olduğundan bir yandan sistem üzerinde dengeleyici bir unsur olurken diğer yandan halk desteğine sahip bu iki

organın meşruiyet gücüne sahip olması kimi zaman devlet başkanı ve başbakan arasında siyasi gerilimler yaşamasına neden olabilmektedir.

Fransa'da 1958 Anayasın da yapılan değişikliklere kadar 1946-1958 arası Dördüncü Cumhuriyet döneminde uygulanan parlamenter sistem ile birlikte mevcut seçim sistemi ve bunun neden olduğu çok parçalı parti sistemi çoğu kez siyasi sistemin tıkanmasına yol açmıştır. Siyasi partiler arasındaki derin ideolojik kutuplaşmalar, partilerin seçim öncesi ve sonrasında ittifak ve koalisyon kurmaya yanaşmaması, kurabilseler dahi kısa süre içerisinde yaşanan anlaşmazlıklar kurulan hükümetlerin kısa süreli olmasına neden olmuştur. Bu duruma çözüm olarak 1958 Anayasasıyla birlikte getirilen iki turlu dar bölge çoğunluk sistemi ve 1962 Anayasa değişikliği ile geçilen yarı başkanlık hükümet sistemi siyasi partileri başka partilerle ittifak kurmaya zorlamış, bu durum çok kutuplaşmış Fransız seçmeninin daha uzlaşmacı bir siyasi kültüre yönelmesinde önemli bir etken olmuştur (Şencan, 2017, s. 68). Bu yeni durum Duverger'in iki turlu dar bölgeli seçim sistemlerinin partiler arası işbirliklerini ve bir anlamda partilerin birbirlerine olan bağlılıklarını arttırdığı tezini doğrulamaktadır (Duverger, 1972, s. 23-32). Partilerin birbirlerine duydukları ihtiyacın artmasına paralel olarak partiler arası işbirliklerinin artması bazı küçük partilerin sistem içerisinde erimesine neden olmuş, parti sayısının azalmasıyla birlikte, parti sistemi sağ ve sol cephe olmak üzere iki temel blok altında toplanmıştır (Şencan, 2017, s. 68). Siyasi partilerin sağ ve sol olmak üzere iki temel ideolojik blok altında toplanıyor olması Fransa'da Dördüncü Cumhuriyet döneminde karşılaşılmayan bir şekilde partiler içi dayanışmanın artmasına ve partiler arası uzlaşmaya dayalı siyasal bir kültürün oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Fransa da uygulanan yarı başkanlık hükümet sisteminin seçmen davranışları üzerindeki etkileri incelendiğinde farklı yapısal özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki yürütme görevinin devlet başkanı ve başbakan arasında paylaşımı, ikincisi devlet başkanı ve parlamento seçimlerinde uygulanan farklı seçim sistemleri ve son olarak devlet başkanı ve parlamento seçimlerinin yapıldığı farklı tarihsel dönemlerdir.

Her şeyden önce Fransa'da uygulanan yarı başkanlık sisteminin en önemli özelliği yarı başkanlık sisteminin bir gereği olarak yürütmenin cumhurbaşkanı (devlet başkanı) ve başbakan arasında paylaşılıyor olmasıdır. Uygulamada cumhurbaşkanının gücü parlamentodan sağladığı güç ile doğru orantılıdır. Eğer cumhurbaşkanı bu gücü tam olarak sağlayamadığında anayasal gücü zayıflamakta, tersi bir durumda ise başbakanın anayasal gücü zayıflarken cumhurbaşkanının yasama üzerinde kontrolü artmaktadır (Elgie, 2009, s. 257). Yarı başkanlık sisteminin yürütme üzerindeki bu ikili yönetim yapısı hiç şüphesiz seçmenlerin seçimlerde farklı motivasyonlarla sandığa gitmelerine neden olabilmektedir. Fransa seçimleri üzerine yapılan bir çalışma seçmenlerin oy tercihlerinde stratejik davranarak ilk turda oluşan seçim sonuçları üzerinden hareketle ortaya çıkabilecek hükümet şekillenmelerini (bölünmüş-birleşik) dikkate aldığını göstermektedir (Gschwend ve Leuffen, 2005, s. 691). 2007 yılında Fransa parlamento seçimleri üzerine yapılan bir çalışma Fransız seçmenlerinin %13,7'sinin cumhurbaşkanının gücünü dengelemek ve yürütme üzerinde aşırı güçlenmesini önlemek amacıyla oylarını parlamento seçimlerinde değiştirerek, cumhurbaşkanın partisi dışında muhalefette yer alan bir partiye yönlendirdiklerini göstermektedir (Dolez ve Laurent, 2010, s. 2). Fransız hükümet sisteminin bu dengeleyici düalist yapısı özellikle başkanlık sistemlerinde görülen yönetimin kişiselleşmesinin ve belirli bir noktada güç birikiminin önüne geçmektedir. Dolayısıyla seçmenler stratejik davranarak cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ve daha sonra yapılan parlamento seçimlerinde farklı siyasi figürlere yönelerek bir anlamda sistemin kendi içerisinde dengelenmesini sağlamaktadır.

Yürütme üzerinde denge sağlamayı amaçlayan Fransız seçmenlerinin bu durumda anlamlı bir oy verme yaklaşımı yerine amaçlı bir oy verme yaklaşımı göstererek stratejik oy kullandıkları görülmektedir (Alvarez vd., 2006, s. 2). Hiç şüphesiz seçmenlerin bu davranışlarının temelinde parti tercihinin dışında seçim sonuçlarına ilişkin bir beklenti mekanizması geliştirdikleri ve seçim sonuçları üzerinden hareketle bir güç dengelenmesi yaratmayı amaçladıkları görülmektedir (Gschwend ve Meffert, 2017, s. 340-342). Fransa'da "kohabitasyon "dönemleri olarak adlandırılan ve yürütmeyi oluşturan başkan ve yasama çoğunluğunun farklı partilerde olduğu bu gibi dönemler cumhurbaşkanı ile başbakanı işbirliğine zorlayarak uzlaşmacı bir siyaset anlayışının oluşmasını sağlamıştır (Şencan, 2017, s. 82). Bu durum Fransa'da bir yandan uzlaşmacı siyasi anlayışın gelişmesini sağlarken diğer yandan seçmenler arası kutuplaşmanın azalmasına da yardımcı olmuştur. Uzlaşma ve kutuplaşmada anlayışında ortaya çıkan bu değişim Kedar'ın "telafi edici oylama" olarak adlandırdığı ve seçmenlerin partilerin ideolojik pozisyonlarından çok ortaya çıkan politik sonuçları değerlendirmeleriyle oluşan bir süreci ifade etmektedir. Telafi edici oylamada özellikle ılımlı seçmenler iki farklı seçim sürecinde (başkanlık ve parlamento

seçimleri) uzlaşmacı ve kutuplaşmadan uzak bir yaklaşımla farklı siyasi partiler arasında oy geçişkenlikleri sağlayarak politik alanda denge kurmayı amaçlamaktadırlar (Kedar, 2005, s. 187).

Fransa’da seçmenleri stratejik davranmaya iten diğer bir neden, cumhurbaşkanı ve parlamento seçimlerinin farklı tarihlerde yapılıyor olmasıdır. Fransa’da parlamento seçimlerinin cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yapılıyor olması seçmenlerin ilk seçim sonuçlarına göre farklı stratejiler geliştirmelerine olanak tanınması açısından önemlidir. Fransa seçimleri üzerine yapılan birçok çalışma cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin farklı tarihlerde yapılıyor olmasının seçmen davranışlarını etkilediğini ve bölünmüş hükümet yapılarının ortaya çıkmasında önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır (Dupoiriera ve Sauger, 2010, s. 22). Bu şekilde stratejik davranan seçmenlerin özellikle cumhurbaşkanı seçim sonuçlarının belirlenmesinden sonra gittikleri parlamento seçimlerinde beklentilerini analitik bir şekilde birleştirdikleri ve kendilerine göre bir denge oluşturdukları görülmektedir (Gschwend ve Meffert, 2017, s. 339).

Ancak seçmenlerin yaratmış olduğu bu ikili denge sistemi bazı durumlarda hükümet krizleri ve sistemin kilitlenme ihtimaline neden olabilmektedir. Fransız siyaseti bu gibi krizlerin yaşanmasına karşı “kohabitasyon” kavramını siyaset bilimi literatürüne kazandırmıştır (Korkmaz, 2016, s.51). Fransızca ve İngilizce “Cohabitation” olarak ifade edilen kelime birlikte yaşama ya da beraber oturma anlamına gelmektedir. Kelime siyaset bilimi alanında Fransa’daki yarı başkanlık sistemine yönelik olarak cumhurbaşkanının ve başbakanın kurumsal olarak birlikte var olmalarını, ülkeyi yönetilme anlamında birlikte hareket edebilmelerini ifade eder (Lüle, 2018). Kohabitasyon süreci cumhurbaşkanı ve başbakanın karşıt partilerden oldukları bir süreci ifade etmektedir. Bu sürecin bir tarafında doğrudan halk tarafından seçilen bir cumhurbaşkanı diğer tarafında ise dolaylı olarak halk tarafından seçilmiş olan bir başbakan bulunmaktadır. Kohabitasyon dönemlerinde özellikle cumhurbaşkanının gereksinim duyduğu parlamento desteğinin karşıt siyasi aktör olan başbakanda olması, kohabitasyon dönemlerinde güç dengesinin başbakana doğru kaymasına neden olmaktadır (Benlioğlu, 2015, s. 84). Bu nedenle Fransa’da kohabitasyon dönemleri hükümet sisteminin yarı başkanlıktan parlamenter sisteme kaydığı dönemler olarak ifade edilebilmektedir (Teziç, 2007, s. 442).

Fransız siyasi kültürünün uzlaşmacı yanını tasvir etmekte kullanılan kohabitasyon dönemlerinin ilk örneği 1986-1988 yılları arasında yaşanmış ve cumhurbaşkanı Francois Mitterand ile başbakan Jacques Chirac arasında yaşanan bazı siyasi anlaşmazlıklar Fransız siyasi kültürünün ortaya koyduğu kohabitasyon etkisiyle sorunsuz bir şekilde aşılmıştır. İkinci kohabitasyon dönemi 1993-1995 yılları arasında cumhurbaşkanı Francois Mitterand ile başbakan Edouard Balladur arasında yaşanırken üçüncü kohabitasyon dönemi Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ile başbakan Lionel Jospin’in başkanlığı döneminde yaşanmıştır (Benlioğlu, 2015, s. 83).

Yarı başkanlık sistemini karakterize eden kohabitasyon kavramının ilk olarak Fransa’da uygulanmış olması ve sistemin Fransa’da yaratmış olduğu başarı dikkate alındığında kavram Fransız hükümet sistemi ile özdeşleşmiştir. Özellikle son dönemlerde Fransa’daki hükümet sistemine yakın bir yönetim sistemini uygulayan Romanya, Makedonya ve Moldova gibi ülkelerde de kohabitasyon oluşumlarının yaşandığı görülmektedir (Benlioğlu, 2015, s. 86).

Fransa’da yarı başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte seçim sisteminde de önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle birlikte yürütme erkini oluşturan devlet başkanı ve yasama seçimlerinde iki turlu dar bölgeli çoğunluk sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Yeni seçim sisteminin uygulanmaya başlanması Fransız seçmenlere stratejik olarak oy verebilmeleri yönünde önemli teşvikler sağlamış (Bornschieer ve Lachat, 2009, s. 365), özellikle seçimlerin ikinci turlarında seçmenler kendilerinde yakın gördükleri ve kazanma şansı yüksek olan adayların etrafında toplanmıştır. Bu durum zamanla siyasi partilerin birbirlerine yaklaşmasını sağlayarak yarı başkanlık sistemi öncesinde var olan çatışmacı siyasi kültürün yerine uzlaşmacı ve ittifaklara dayalı bir siyasi kültürün oluşmasına zemin hazırlamıştır. Uzlaşmacı siyaset anlayışı Fransız parti sistemi üzerinde de etkili olmuş, parti sistemindeki parçalanmışlık yerini iki temel ittifak bloğundan ve az sayıda etkin partiden oluşan istikrarlı bir yapıya bırakmıştır (Şencan, 2017, s. 68-69).³ Parti sisteminde yaşanan bu değişim bir anlamda aşırı uçlarda yer alan marjinal sağ ve sol partiler için merkeze doğru bir çekim gücü yaratmıştır. Uçlarda yer alan partilerin merkeze doğru yaklaşımları bu parti seçmenleri üzerinde de etkili olmuş, merkez partilere yönelim bir yandan farklı seçmen

³ Fransa’da yapılan 2017 başkanlık seçimlerine kadar tüm başkanlar biri sağda diğer solda olmak üzere iki temel blok arasındaki rekabetin sonucu olarak seçilmiştir. Ancak 2017 seçim sonuçları Fransa’da birçok akademisyenin üçüncü bir bloğun varlığından söz etmesine neden olmuştur. Üçüncü blok klasik sağ ve sol blokların yanında bu seçimde etkili olan, özellikle göçmen karşıtlığını temel alan ve Le Pen’in temsil ettiği aşırı sağ bloktur (Gougou ve Persico, 2017, s. 304).

grupları arasında uzlaşmacı bir siyasal kültürün oluşumuna katkı verirken (Miş ve Duran, 2018, s. 14) diğer yandan küçük ve farklı seçmen gruplarının da siyasal sistem içerisinde temsil edilebilmesine olanak sağlamıştır.

5. TÜRKİYE’DE BAŞKANLIK HÜKÜMET SİSTEMİ VE SEÇMEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE ETKİLERİ

Türkiye’de 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum sonucunda mevcut hükümet sisteminde değişikliğe gidilmesi kabul edilmiş ve devamında 9 Temmuz 2018 tarihinden itibaren “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi” ya da diğer adıyla başkanlık sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Böylece sırası ile 1921 Anayasasıyla uygulanan meclis hükümeti sistemi, 1924 Anayasasıyla uygulanan karma hükümet sistemi ve son olarak 1961 Anayasası ile uygulanan parlamenter sistem yerini başkanlık sistemine bırakmıştır. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında yürürlüğe giren 1982 Anayasası ile birlikte çift kanatlı yürütme şekli aynen devam etmekle birlikte 1982 anayasasıyla birlikte cumhurbaşkanına daha önce kendisinde bulunmayan önemli yetkiler ve görevler verilmek suretiyle yürütme erkinin gücü artırılmıştır (Yılmaz, 2018, s. 50).

Süreç içerisinde 2007 yılında anayasa değişikliği referandumu Türkiye’de hükümet sisteminin niteliği yönünde önemli değişikliklere neden olmuştur. 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan referandum ile başta cumhurbaşkanının seçim usulü olmak üzere birtakım değişikliklerin yapılması referandum sonucunda kabul edilmiştir. Referandum sonucunda anayasanın 101. Maddesinde yapılan değişiklikle cumhurbaşkanının beş yıl süreyle halk tarafından seçilmesi düzenlenmiş ve 2014 yılında yapılan seçimlerle cumhurbaşkanı ilk kez halk tarafından seçilmiştir (Zorlu, 2016, s. 39). Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmeye başlanmasıyla birlikte mevcut hükümet sistemi hakkında da tartışmalar yaşanmaya başlanmıştır (Yavuz, 2007, s. 1188). 2014 yılında cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmeye başlanması ve sahip olduğu yetkiler düşünüldüğünde Türkiye’de hükümet sisteminin parlamenter sistemden yarı başkanlık sistemine doğru evrildiği görüşü tartışılmaya başlanmıştır. Bu görüşün ortaya çıkmasında Türkiye’de halk tarafından seçilen cumhurbaşkanının parlamenter hükümet sistemlerinde olması gereken yetki ve sorumluluklardan daha fazla yetki ve sorumluluğa sahip olmasının etkisi vardır (Erat, 2015, s. 345-346).

Türkiye’de 2018 yılında uygulanmaya konan başkanlık sistemini incelediğimizde, dünyadaki örnekleriyle karşılaştırıldığında sahip olduğu kendine özgü sosyal, siyasal ve kültürel yönleriyle bazı farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Bu farklılıkların başında anayasal organların seçimi, yürütme organının görevleri, bütçe kanununu uygulanması ve cumhurbaşkanı kararnamelelerine ilişkin anayasal düzenlemeler gösterilebilir (Özdemir vd., 2020, s. 3643).

Türkiye’de uygulanan başkanlık sistemini diğer ülke başkanlık sistemlerinden ayıran önemli bir farklılık cumhurbaşkanı seçimleri ile yasama organı seçimlerinin aynı tarihlerde yapılıyor olmasıdır. Türkiye’den farklı olarak başkanlık sisteminin uygulandığı Latin Amerika ülkeleri, A.B.D (Barın, 2019, s. 16) ve Güney Kore’de (Alkan ve Çeliksoy, 2022, s.36) başkanlık seçimleri ve yasama organı seçimlerinin farklı tarihlerde yapıldığı görülmektedir. ABD ve Latin Amerika ülkelerinde başkanlık, Senato ve Temsilciler Meclisinde oluşan yasama seçimlerinin farklı tarihlerde yapılıyor olması, seçmenlerin başkanın politikalarına karşı tepki verme sürecini kısaltmaktadır. Özellikle başkanın uyguladığı politikalarından rahatsız olan seçmenler, yapılacak ilk yasama organı seçimlerinde başkanın partisini cezalandırabilmekte bu durum bir anlamda başkanın yasama üzerindeki gücünü kısıtlayabilmektedir. Oluşan bu durum yürütmenin yasama tarafından sınırlandırılmasını ve denetlenmesini sağlayarak sistem içerisinde bir denge ve fren görevi görmektedir. Türkiye’de ise yasama ve başkanlık seçimlerinin aynı tarihte yapılıyor olması ve her iki organın aynı sürelerle seçilmeleri, Türkiye’de seçmenlerin yürütmeye karşı bir denge ve fren sistemi oluşturabilme gücünü engellemektedir. Bir önceki bölümde değindiğimiz üzere Fransız yarı başkanlık sistemine benzer bir şekilde Latin Amerika ve A.B.D başkanlık sistemlerinde başkanlık ve yasama seçim tarihleri arasındaki farklılık bir anlamda başkanlık sistemi içerisinde de kohabitasyon dönemlerinin ve stratejik oy verme davranışının ortaya çıkmasına neden olabilmesi açısından önemlidir.

Türkiye’de uygulanmakta olan başkanlık sisteminin bir diğer ayırt edici özelliği, Amerika’da ve Latin Amerika ülkelerinde uygulanan başkanlık sistemlerinin aksine yasama organının yapısındaki farklılıktır. Amerika’da ve Latin Amerika ülkelerinde uygulanan başkanlık sistemlerinde yasama organı Senato ve Temsilciler Meclisi olmak üzere ikili bir yapıya sahiptir. Bu durum hem yasamanın kendi içerisinde birbirini dengelemesini ve denetlenmesini sağlarken, hem de ayrı yetkilerle donatılmış Senato ve Temsilciler Meclisinin yürütmenin kararlarını sınırlandırmasını sağlamaktadır. Bu durum Amerikan başkanlık sisteminin kurumsal olarak çatışma ve pazarlık

sistemi olarak adlandırılmasına neden olan en temel unsurdur (Akarçay, 2016, s. 118). Türkiye’de ise yasama organı tek parçalı bir yapıya sahiptir. Tek parçalı bu yapı zaman içerisinde yürütmenin, yasama karşısında gücünü arttırarak gücü cumhurbaşkanlığı makamında toplamakta (Esen ve Gümüşçü, 2018, s. 43) ve yasama ile yürütme arasında ki denge ve denetleme mekanizması oluşumunu engellemektedir.

Yürütme yetkisi açısından başkanlık sistemini değerlendirdiğimizde Türkiye’de yürütme genel olarak cumhurbaşkanının etkin olduğu tek başlı bir yapıya sahiptir. Başkanlık sistemiyle yönetilen Güney Kore’de ise yürütme başkan, başbakan, başbakan yardımcısı ve 22 bakandan oluşan devlet konseyine aittir (Alkan ve Çeliksoy, 2022, s.37). Tüm bunların dışında dünyadaki örneklerine baktığımızda başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerin önemli bir kısmının federal bir yapıya ve genel olarak çift yapıya sahip olması diğer önemli farklılıklar arasında yer almaktadır (Barın, 2019, s. 12).

Türkiye’de uygulanmaya konan başkanlık sistemi beraberinde bazı yeni düzenlemeleri de getirmiştir. 2017 yılında kabul edilen anayasa değişikliği ile birlikte 550 olan milletvekili sayısı 600’e çıkarılmış, yirmi beş olan seçilebilir yaş on sekize indirilmiştir (Turan, 2018, s. 48). Yeni hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin beş yılda bir olmak üzere aynı tarihte yapılması ve cumhurbaşkanı seçimini kazanan kişinin en fazla 2 defa seçilebileceği yeni getirilen düzenlemeler arasında yer almıştır (Turan, 2018, s. 56).

Türkiye’de cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimlerinin bir arada yapılması siyaset biliminde “kuyruk etkisi” (*coattail effect*) olarak adlandırılan bir durumun gerçekleşmesine neden olmaktadır. Özellikle başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde etkili olan kuyruk etkisi toplumsal karşılığı ve popülaritesi yüksek olan cumhurbaşkanı adayının yapılacak parlamento seçimleri üzerinde de etkili olacağı ve partisinin başarısını arttıracacağı varsayımına dayanmaktadır (Miş ve Duran, 2018, s. 16). Yapılan çalışmalar başkanlık ve yasama seçimlerinin aynı tarihte yapılmasının başkanın yaratacağı kuyruk etkisi gücünü arttırdığını göstermektedir (West ve Spoon, 2017, s. 580). Kuyruk etkisiyle popülaritesi yüksek olan başkan adaylarının hem seçmenleri sandıklara çekmekte hem de meclis seçimlerinin sonucuna yönelik önemli etkileri sahip oldukları görülmektedir. Amerikan başkanlık seçimleri ve sonrasında yapılan meclis seçimleri üzerine yapılan bir araştırmada 1980 ve 1984 meclis seçimlerinde başkanlık seçimini kazanan Ronald Reagan’ın yaklaşık %10’luk bir kuyruk etkisi yarattığı ve Cumhuriyetçi partinin meclis çoğunluğunu sağlamasında önemli bir etki yarattığı görülmektedir. Yine 2000 yılında A.B.D başkanlık seçimlerini kazanan Cumhuriyetçi George Bush’un meclis seçimlerinde kuyruk etkisiyle partisine fazladan 4 fazla sandalye kazandırdığı (Mattei ve Glasgow, 2005, s. 637) daha sonra 2008 yılında yapılan başkanlık seçimlerini kazanan Demokrat Parti adayı Barack Obama’nın hem parti meclisi hem de senato seçimleri üzerinde kişisel etkisinin yüksek olduğu görülmüştür (West ve Spoon, 2017, s. 78). Türkiye’de 2018 yılında yapılan çalışmada, çalışmaya katılanların %31’i cumhurbaşkanı adayının güçlü kişisel etkisinin kendilerinin parlamento seçimlerindeki oy tercihleri üzerinde belirleyici olacağını ifade etmişlerdir (Göker ve Doğan, 2019, s. 693).

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte cumhurbaşkanlığı ve yasama seçimlerinin aynı tarihte yapılması ve farklı seçim sistemleriyle yapılıyor olması, seçmenleri aynı tarihte gerçekleşen karma bir seçim sistemiyle karşı karşıya bırakmıştır. Türkiye’de yasama organının oluşturan milletvekili seçiminde tek dereceli nispi temsil sistemi uygulanırken⁴, cumhurbaşkanı seçiminde iki turlu çoğunluk sistemi uygulanmaktadır. Buna göre cumhurbaşkanı adaylarından birinin cumhurbaşkanı seçilebilmesi için ilk turda kullanılan geçerli oyların salt çoğunluğunu alması gerekmektedir. Hiçbir aday salt çoğunluğu elde edemediği takdirde seçim ilk turda en fazla oyu alan iki aday arasında ikinci tura kalmakta, ilk turu takip eden ikinci pazar günü yapılan ikinci turda geçerli oyların çoğunluğunu alan aday cumhurbaşkanı seçilmektedir.⁵ Seçim sisteminin çoğunlukçu ve nispi özellikleri bir araya getiren karma yapısı seçmenlerin aynı anda kullanacakları iki oyu farklı motivasyonlarla kullanmalarına neden olabilmektedir (Ünal, 2020, s. 109). İki turlu ve çoğunluk sisteminin uygulandığı cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçmenler kendi adaylarına şans tanımadıklarında özellikle seçimlerin ikinci turunda stratejik davranarak kendilerine daha yakın ve faydalı gördükleri başka bir adaya yönlenebilmektedir. Parlamento seçimlerinde ise nispi temsil sisteminin uygulanmasından dolayı seçmenler en çok tercih ettikleri parti lehine samimi oy kullanarak partilerinin meclise girmesini ve mecliste en fazla sandalyeyle temsil edilmesini amaçlamaktadırlar.

⁴ “Milletvekili Seçimi Kanunu” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023).

⁵ “Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2023).

Türkiye’de yeni hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte cumhurbaşkanı ve milletvekilliği seçimlerinin birlikte yapıldığı ilk seçim 24 Haziran 2018 seçimleridir. Bu seçim sonuçları üzerine yapılan bir çalışma Türkiye’de seçmenlerin %9’unun cumhurbaşkanlığı seçimlerinde stratejik davranarak oy kullandığını göstermektedir. Seçimlerde iki büyük parti Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi seçmenlerinin stratejik oy verme amacı taşımadıkları düşünüldüğünde stratejik oy kullanan seçmenlerin oranının %25’e ulaştığı görülmektedir (Ünal, 2020, s. 118). Bu oran ilk kez böyle bir seçim sistemini test eden seçmenler için oldukça yüksek bir orandır.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte Türkiye siyaseti açısından ortaya çıkan yeniliklerden bir diğeri siyasi partiler arasında seçim ittifaklarının kurulabilmesinin yasal zemininin hazırlanmasıdır. Özellikle yeni sistemin gerektirdiği cumhurbaşkanı seçilebilmek için gerekli olan %50+1 gibi yüksek bir oy alma zorunluluğu ve cumhurbaşkanının etkin yürütme gücüne sahip olabilmesi için gerekli olan güçlü parlamento desteğine duyulan ihtiyaç seçim kanununda bazı değişikliklerin yapılmasını zorunlu kılmıştır (Miş ve Duran, 2018, s. 8). Bu zorunluluğun sonucu olarak 13 Mart 2018 tarihinde 7102 sayılı seçim kanununda⁶ yapılan değişikliklerle siyasi partiler arasında seçim ittifaklarının kurulabilmesinin yasal olarak önü açılmıştır.

Siyasi partiler arasında ittifak kurulabilmesine imkan tanıyan kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisinde iki temel ittifak çatısı oluşmuştur. Bu ittifaklardan ilki 20 Şubat 2018 tarihinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) arasında kurulan Cumhur İttifakıdır.⁷ Diğer ittifak ise 5 Mayıs 2018 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), İYİ Parti, Demokrat Parti (DP) ve Saadet Partisi (SP) arasında kurulan Millet İttifakıdır.⁸ Bu ittifaklardan Cumhur İttifakı 2018 seçimleri öncesinde hem cumhurbaşkanlığı hem de milletvekili seçimlerini kapsayan bir işbirliği amacıyla kurulurken, Millet İttifakı sadece milletvekili seçimlerinde işbirliğini amaçlamıştır (Nişancı ve Doğan, 2022, s. 186).

Yapılan seçim ittifakları bir anlamda seçmenler arasında “ittifak oyları” (Miş ve Duran, 2018, s. 13) kavramının doğmasına ve ittifak içerisinde yer alan seçmenlere stratejik olarak oy kullanma imkanı yaratmıştır. Özellikle kurulan ittifaklar sayesinde oy oranı düşük olan partilerin hem ittifak sayesinde seçim barajı riskinden kurtulmaları hem de bu etkiyle seçmenlerinin oylarının boşa gitmeyeceğini düşünerek sandığa gitme eğilimlerinin artması sağlanmıştır (Miş ve Duran, 2018, s. 13).

Yeni hükümet sisteminin neden olduğu ve gücün tek kişide toplanmasını sağlayan ve kazananın her şeyi kazandığı yeni hükümet sistemi bir yandan siyasi rekabetin daha da keskinleşerek artmasını sağlayarak toplumsal ve siyasi kutuplaşmayı arttırmış, (Bektaş, 2019, s. 215; Levin, 2022, s.13-14; Erdoğan, 2023) diğer yandan ittifakı oluşturan siyasi partilerin ittifak protokolleri neticesinde kurumsal kimliklerinin zayıflamasına neden olmuştur (Ayata, 2021). Her bir oyun önemini arttığı cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bunun farkında olan bazı siyasi aktörler parti kurma yoluna giderek seçim sürecinde pazarlık gücü elde etmek amacıyla siyasi alanda varlık bulma cabasına girişmiştir. Bu durum parti sisteminde birçok oy oranı düşük küçük partinin kurulmasına neden olmuştur.⁹ Fiili olarak başkanlık sistemine geçildiği 2018 yılından 2021 yılına kadarki dönem incelendiğinde 3,5 yılda yeni kurulan parti sayısı 49’dur.¹⁰ Parti sayısının artması siyasi partilerin zayıflamasına, parti sisteminin çok parçalı bir yapıya dönüşmesine ve seçmen kırılganlığının artmasına neden olmuştur (Geyikçi, 2021). Bu kırılganlık seçmenlerin uzun yıllar aidiyet hissettikleri partiler dışında başka partilere oy vermek zorunda kalmaları bakımından önemli bir değişimdir. Bu zorunluluk bazı durumlarda seçmenleri kaotik bir duruma süreklerken,

⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu’nda 13 Mart 2018 tarihinde kabul edilen 7102 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, “Madde 12/A- Seçimlere katılma yeterliliği taşıyan siyasi partiler, ittifak yaparak seçime katılabilir. İttifak yapan siyasi partiler, kendi aday listelerini verir.” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete, 2023).

⁷ Bu ittifaka daha sonra Büyük Birlik Partisi (BBP) ve son olarak da Yeniden Refah Partisi (YRP) katılmışlar ve 14 Mayıs 2023 seçimleri öncesinde Millet İttifakı içerisinde yer alan parti sayısı 4’e yükselmiştir (Vikipedi, 2023).

⁸ Daha sonrasında partiler arasında yapılan görüşmeler sonucunda Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA) ve Gelecek Partisi (GP) ittifaka katılmışlar ve Millet İttifakında yer alan parti sayısı 14 Mayıs 2023 seçimleri öncesinde 6’ya yükselmiştir (Vikipedi, 2023).

⁹ Yargıtay kayıtlarına göre 2023 yılında Türkiye’de kurulmuş bulunan siyasi parti sayısı 126’dır (T. C. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, 2023).

¹⁰ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 2 Kasım 2021 tarihinde yayımlanmış olduğu verilere göre başkanlık sisteminin yasalastığı 16 Nisan 2017 tarihinden itibaren 2018 yılında 2, 2019 yılında 3, 2020 yılında 27 ve 2021 yılında 17 yeni siyasi parti kurulmuştur. Bu 3,5 yıllık süreçte baktığımızda toplam olarak 49 yeni siyasi partinin kurulduğu ve başkanlık sisteminin parti kuruluşu üzerindeki yüksek etkisi görülmektedir (Gazete Duvar, 2023).

Miller ve Niemi bu durumu seçmenlerin tercih özgürlüklerinin elinden alındığı “kısıtlı ve koşullu seçmenler modeli” olarak ifade etmektedirler (Miller ve Niemi, 2002, s. 170).

2002 yılından cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin uygulanmaya başlandığı 2018 yılına kadar ki dönemi incelediğimizde ise Türk parti sisteminin daha istikrarlı ve kırılmalardan uzak olduğu görülmektedir. Bu dönemde dindar merkez sağ seçmenlerin Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), merkez sol seçmenlerin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), milliyetçi sağ seçmenlerin Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Kürt seçmenlerin Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ile Halkların Demokratik Partisi (HDP) tarafından temsil edildiği, dolayısıyla her bir toplumsal grubun siyasette var olduğu bir sistem söz konusudur. Dolayısıyla her toplumsal ve siyasi gruba temsiliyet imkanı veren bu süreçte seçmenler kendi destekledikleri partiye oy verme imkanı bulmakta ve böylece seçmen kırılmalıklarının¹¹ (oyunlukluğunun) azaldığı görülmektedir (Geyikçi, 2021). Ergun Özbudun 2002-2017 arası dönemi Türk parti sisteminin 3 temel sorunu olarak ifade ettiği kutuplaşma, parçalanma ve oyunlukluk üzerinden açıklarken, bu dönemde oyunlukluk ve parçalanmışlık azaldığına ve parti sisteminin yüksek bir kurumsallaşma seviyesine ulaştığına dikkat çekmektedir (Özbudun, 2016, s. 72).

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Ülkelerin uyguladıkları farklı hükümet sistemlerinin, o ülkelerin yürütme ve yasama erkleri, seçim ve parti sistemleri, seçmen davranışları gibi birçok farklı unsur üzerinde etki yaratarak, ülkelerin siyasi ve sosyal yapıları üzerinde önemli farklılıklara neden olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye ve Fransa gibi iki farklı hükümet sistemine sahip ülkenin, bu farklılıklarının seçmen davranışları üzerinde neden olduğu etkiler özellikle stratejik oy verme davranışı üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de uygulanan başkanlık sisteminin niteliği itibariyle yürütme gücünü tek elde toplayan yapısı bunun yanında başkanlık ve parlamento seçimlerinin aynı tarihte yapılıyor olması ve parlamento seçimleri ile başkanlık seçimlerinde farklı seçim sistemlerinin uygulanıyor olması Türkiye’de seçmenlerin sempatican oldukları parti dışında başka partilere oy vermeleri anlamına gelen stratejik olarak oy kullanmalarını engelleyen önemli etkenlerdir. Türkiye’de uygulanmakta olan başkanlık sisteminin aksine Fransa’da uygulanan yarı başkanlık sisteminde yürütme yetkisinin paylaşıyor olması, parlamento ve başkanlık seçimlerinin farklı tarihlerde yapılması ve parlamento ve başkanlık seçimlerinde aynı seçim sistemi olarak çoğunluk seçim sisteminin uygulanıyor olması Fransa’da seçmeleri, Türkiye’deki seçmenlerin aksine stratejik oy kullanmaya iten önemli etkenlerdir. Özellikle yarı başkanlık sisteminin neden olduğu etkilerle stratejik davranarak başka partilere oy vermeye yönelen Fransız seçmenlerinin bu tutumu zaman içerisinde seçmenler ve siyasi partiler arasındaki politik mesafenin azalmasında ve parti sisteminin daha az sayıda partiden oluşan istikrarlı bir yapıya kavuşmasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fransa’da seçmenler özellikle yürütme gücü üzerinde denge yaratmak istediklerinde daha önce yapılan cumhurbaşkanı seçimlerinin sonuçlarına göre yasama seçimlerinde stratejik davranarak başka bir siyasi parti lehinde oy kullanabilmektedirler. Örneğin, 2007 yılında yapılan parlamento seçimlerinde Fransız seçmenlerinin %13,7’sinin stratejik oy kullandığı ve cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki tercihlerinden farklı bir şekilde bir başka siyasi parti lehine oy kullandıkları görülmüştür (Dolez ve Laurent, 2010, s. 2).

Türkiye’deki başkanlık hükümet sisteminde ise Fransa’nın aksine cumhurbaşkanı ve parlamento seçimleri aynı tarihte yapılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de seçmenler tek bir sandığa aynı anda attıkları oylarla hem cumhurbaşkanı hem de parlamento seçimini yapmaktadırlar. Türkiye’de her iki seçimin aynı tarihte yapılıyor olması seçmenlerin seçim sonuçları hakkında kesin bir bilgiye sahip olamamasına ve böylece Fransız seçmenlerine benzer tarzda stratejik oy davranışında bulunamamalarına neden olmaktadır. Bu durum Türk seçmenin stratejik davranarak cumhurbaşkanı ve yasama arasında denge sağlama olasılığını engelleyerek, zaten güçlü bir makam olan cumhurbaşkanlığı ile parlamentonun tek bir güçte toplanmasını ve siyasi kutuplaşmanın artma riskini de beraberinde getirmiştir. Fransa’da kohabitasyon dönemlerinin siyasi partiler ve seçmenler üzerinde yaratmış olduğu uzlaşmacı siyasi kültürün aksine yapılan pek çok çalışma Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte tarihsel olarak aşırı kutuplaşmış Türk seçmenin daha fazla kutuplaştığını göstermiştir. 2018 yılında Dalton endeksinden yararlanılarak yapılan bir çalışmada Türkiye sahip olduğu 6,21’lik katsayı ile araştırmaya dahil 38 ülke içerisinde kutuplaşmasının en fazla yaşandığı ülke olmuştur (Erdoğan ve Semerci, 2018, s. 37). Bu

¹¹ Seçmen kırılmalıklığı ya da oyunlukluğı seçmenlerin birbirini takip eden seçimlerde farklı partilere oy vermesini ifade eder.

çalışmanın bir benzerinin yapıldığı 2022 yılında ise Türkiye araştırmaya konu 53 ülke arasında kutuplaşmanın en yüksek yaşandığı ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan ve Semerci, 2022, s. 13). Burada dikkat çeken nokta daha öncesinde var olan siyasi kutuplaşmanın giderek karşısındakini düşman gören ve uzlaşma kültüründen yoksun bir şekilde gelişen duygusal kutuplaşmaya ya da diğer tanımıyla negatif partizanlığa doğru evrildiğidir (Çarkoğlu, 2020).

Her iki ülke hükümet sistemlerinin seçmen davranışları üzerinde yarattığı etkinin bir diğer sebebi uygulamış oldukları seçim sistemleri ve bunun neden olduğu parti sistemidir. Fransa'da 1962 tarihinde uygulanmaya başlanan yarı başkanlık sistemiyle birlikte seçim sisteminde de önemli değişiklikler olmuştur. Sistemin istikrarlı bir şekilde devam edebilmesi için yeni hükümet sisteminde hem cumhurbaşkanı hem de yasama organının seçiminde çoğunluğa dayalı seçim sistemi uygulanmaya başlamıştır. Çoğunluk sisteminin uygulanmaya başlaması ile siyasi partiler seçimlerde gerekli olan yüksek oy oranını sağlayabilmek için aralarında stratejik ittifaklar kurmaya başlamışlardır. Fransa'da uygulanan çoğunluk sisteminin seçmen üzerinde yarattığı iki temel etki vardır. Bunlardan ilki mekanik etkidir. Bu etki küçük partileri ve onların seçmenlerini cezalandırıcı bir etkidir. Çoğunluk sisteminde bir seçim bölgesinde en fazla oyu alan adayın seçilecek olması küçük partilerin kazanma şanslarını imkansız kılmaktadır. Bu nedenle bu partilerin daha çok başka partilerle ittifak kurmaları ve bu parti seçmenlerinin başka partilerin adaylarını desteklemeleri söz konusudur. İkinci etki psikolojiktir. Yine çoğunluk sisteminde özellikle kazanma şansları olmayan partilerin seçmenleri stratejik davranarak kendi partileri yerine kendilerine daha yakın gelen ve kazanma şansı yüksek olan başka bir partiye oy vermektedir. Dolayısıyla Fransa'da uygulanan iki turlu dar bölgeli sistem özellikle küçük parti seçmenlerini her iki etki altında stratejik oy vermeye teşvik ederek, oyların belirli ideolojik merkezlerde toplanmasını ve istikrarlı bir parti sisteminin oluşmasına neden olmaktadır (Anckar, 2000, s. 308). Biri sağda diğeri solda olmak üzere Fransa'da seçmenlerin toplam oyunun %90'unu oluşturan dört siyasi parti iki blok çatısı altında toplanmıştır. Bu durum Fransa'da bir taraftan parti sisteminin daha basit ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasına diğer yandan seçmenler arasında uzlaşma kültürünün oluşmasına zemin hazırlamıştır (Cole, 2003, s. 12). Bu yapıyla bazı siyaset bilimciler Fransız parti sisteminin giderek Amerika'dakine benzer bir şekilde iki partili bir sisteme benzediğini ifade etmektedirler (Gordon, 2002).

Türkiye'de uygulanan cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise karma bir seçim sistemi uygulanarak, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde iki turlu çoğunluk seçim sistemi, parlamento seçimlerinde ise nispi seçim sistemi uygulanmaktadır. İki farklı seçim sisteminin bir arada uygulanması, seçmenlerin aynı gün yapılan seçimlerde sandığa farklı motivasyonlarla gitmelerine neden olmaktadır. Özellikle cumhurbaşkanı seçiminde cumhurbaşkanı seçilebilmek için aranan salt çoğunluğu elde etme gerekliliği hem siyasi partiler arasında stratejik ittifaklar kurulmasına hem de seçmenler tarafından, kurulan bu ittifaklara bağlı olarak stratejik oy geçişkenliklerinin yaşanmasına neden olmuştur. Kurulan seçim ittifakları tarihsel süreçte daha çok psikolojik ve sosyolojik etkenlere bağlı olarak oy kullanılan (Akgün, 2000, s. 89; Ulusoy, 2023) Türk seçmeni açısından stratejik oy verme davranışının önemli bir etken olmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda 2018 yılında yapılan bir çalışma cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçmenlerin yaklaşık %9'unun stratejik davranarak oy kullandığını göstermektedir (Ünal, 2020, s. 118). Yasama seçimlerinde ise nispi seçim sistemi uygulanmaktadır. Nispi sistemde her parti elde edeceği oy oranında mecliste temsil edilmektedir. İttifak içerisinde yer alan partiler ülke seçim barajının hesaplanmasında ittifakın toplanan oyu dikkate alındığından böyle bir riskten uzaktır. Ancak ittifak da yer alan her parti seçim çevresinde almış olduğu oy oranında milletvekili kazanacağından seçmenler stratejik davranıp başka bir partiye oy vermek yerine oy tercihlerinde samimi davranarak kendi partilerine oy vermektedir. Bu durum az sayıda partinin iki kutup altında bloklaştığı Fransa parti sisteminin farklı olarak, Türkiye'deki parti sisteminin daha parçalı bir yapıya dönüşmesini sağlamıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte 24 Haziran 2018 parlamento seçimleri sonrasında mecliste temsil edilen parti sayısı 14'e yükselmiştir (Uslu, 2022). 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde ise Cumhurbaşkanlığı İttifakından 5, Millet İttifakından 7, Hak ve Özgürlük İttifakından 4 olmak üzere toplam 16 parti parlamentoda temsil edilme hakkı kazanmıştır (Ekeyilmaz, 2023). 2018 ve 2023 yasama seçimlerinin sonuçlarına göre parlamentoda temsil edilen parti sayısı ortalama 15'tir. Bu yüksek oran Türkiye'de sadece parti sisteminin değil aynı zamanda partilerinde zayıflamasına ve kırılma eğilimine neden olan önemli bir etkidir. (Geyikçi, 2021). Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle birlikte Ergün Özbudun'un tanımıyla Türk parti sisteminin üç temel hastalığı olan bölünme, kırılma ve kutuplaşma artan bir şekilde yeniden ortaya çıkmıştır (Özbudun'dan aktaran Geyikçi, 2021).

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Akarçay, E. R. İ. (2016). Karşılaştırmalı perspektiften başkanlık sistemi tartışması: Koalisyon inşası ve kuvvetler birliğinden kaçınmak mümkün mü? *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 4(1), 105-127.
- Akgün, B. (2000). Türkiye'de seçmen davranışı: Partizan tutumlar, ideoloji ve ekonomik faktörlerin oy vermeye etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4), 75-92.
- Al, H. (2020). Başkanlık sistemi üzerine: Cumhurbaşkanlığı sisteminin zayıf halkası parlamento. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 14-44.
- Alkan, A. ve Çeliksoy, E. (2022). Türkiye ve Güney Kore hükümet sistemleri ve kamu yönetimlerinin yönetim bağlamında karşılaştırılması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 32-51.
- Alvarez, R. M., Boehmke, F. J. ve Nagler, J. (2006). Strategic voting in British elections. *Electoral Studies*, 25(1), 1-19.
- Anckar, C. (2000). Size and party system fragmentation. *Party Politics*, 6(3), 305-328.
- Ayata, S. (2021). Prof. Sencer Ayata anlatıyor: 'Yeni anayasa' manevrası ne sonuçlar üretebilir; partilerin ittifaklar içindeki durumları ne, CHP otoriterleşmeye karşı neden kritik bir önem taşıyor?" <https://t24.com.tr/haber/prof-sencer-ayata-anlatiyor> adresinden 6 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Aygen, M. (2017). Başkanlık sistemi üzerine bir inceleme: Türkiye örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 167-176.
- Aytaç, S. E., Çarkoğlu, A. ve Yıldırım, K. (2017). Taking sides: Determinants of support for a presidential system in turkey. *South European Society and Politics*, 22(1), 1-20.
- Barın, T. (2019). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde temsilde adalet ilkesi ve "seçim ittifakı" düzenlemesinin değerlendirilmesi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (1), 1-34.
- Baujard, A. ve Lebon, İ. (2022). Not-so-strategic voters: Evidence from an in situ experiment during the 2017 French presidential election. *Electoral Studies*, 76, 1-7.
- Bektaş, E. (2019). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yasama-yürütme ilişkisi ve bu sistemin Türkiye demokrasisine etkiler, *Yasama Dergisi*, (39), 199-218.
- Benlioğlu, E. B. (2015). Fransız örneği ışığında kohabitasyon dönemleri: Cumhurbaşkanı ile başbakan çatışması ve uyumu. *A Journal of Policy and Strategy*, 1(1), 69-101.
- Bornschieer, S. ve Lachat, R. (2009). The evolution of the French political space and party system. *West European Politics*, 32(2), 360-383.
- Çarkoğlu, A. (2020). Prof. Dr. Çarkoğlu: 'Yaşadığımız duygusal kutuplaşma'. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/prof-dr-carkoglu-yasadigimiz-duygusal-kutuplasma> adresinden 29 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

- Cole, A. (2003). Stress, strain and stability in the French party system. J. Evans (Ed). *The French party system* içinde (s. 11-26). Manchester university press.
- Colomer, J. S. ve Negretto, G. L. (2005). Can presidentialism work like parliamentarism?. *Government and Opposition*, 40(1), 60-89.
- Çoşkun, S. ve Dulkadiroğlu, H. (2018). Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) idari devletin gelişimi ve Woodrow Wilson'un etkisi. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(2), 21-54.
- Demir, F. (2013). Yarı başkanlık sistemi ve Türkiye. *Yaşar Üniversitesi E-dergisi*, 8, 831-876.
- Dolez, B. ve Laurent, A. (2010). Strategic voting in a semi-presidential system with a two-ballot electoral system. The 2007 French legislative election. *French Politics*, 8(1), 1-20.
- Dunbay, S. (2012). 23 Temmuz 2008 tarihli anayasa reformu ışığında Fransa'daki yarı başkanlık sistemi. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 293-315.
- Dupoiriera, E. ve Sauger, N. (2010). Four rounds in a row: The impact of presidential election outcomes on legislative elections in France. *French Politics*, 8(1), 21-41.
- Duverger, M. (1972). Factors in a two-party and multiparty system. V. O. Key (Ed.) *Party Politics and Pressure* içinde (s. 23-32). Thomas Y. Crowell.
- Duverger, M. (1980). A new political system model: Semipresidential government. *European Journal of Political Research*, 8(2), 165-187.
- Ekeyılmaz, A. (2023). *16 parti Meclis'te*. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2023/05/16/16-parti-mecliste> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Elgie, R. (2005). A fresh look at semipresidentialism: Variations on a Theme. *Journal of Democracy*, 16(3), 98-112.
- Elgie, R. (2009). Duverger, semi-presidentialism and the supposed French archetype. *West European Politics*, 32(2), 248-267.
- Elgie, R. (2016). Government systems, party politics, and institutional engineering in the round. N. Miş, S. Güleler, İ. Coşkun, H. Duran ve M. E. Ayvaz (Ed.) *Democracy watch: Social perception of 15 July coup attempt* içinde (s. 79-92). Seta Books.
- Erat, V. (2015). Türkiye'de cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin hükümet sistemi üzerine etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 325-355.
- Erdem, K. (2017). Yarı-başkanlık sistemi: teori, pratik ve tartışmalar. S. Gökçimen (Ed.) *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Yarı-Başkanlık Sistemi* içinde (s. 1-21). TBMM Araştırma Hizmetleri Yayınları.
- Erdoğan, M. (2016). Başkanlık sistemi, Latin Amerika tecrübesi ve Türkiye. *Liberal Perspektif Analiz*, (3), 4-37.
- Erdoğan, E. ve Semerci, P. U. (2018). *Fanusta Diyaloglar: Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, E. ve Semerci, P. U. (2022). *Kutuplaşmayı Nasıl Aşarız?* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, E. (2023). *Eksik seçimimizin ardından*. <https://medyascope.tv/2023/05/27/emre-erdogan-yazdi-eksik-secimimizin-ardindan> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

- Esen, B. ve Gümüşçü, Ş. (2018). Special focus on Turkey: The evolution of a referendum: The perils of “Turkish Presidentialism”. *Review of Middle East Studies*, 52(1), 43-53.
- Fırat, E. (2019). Türkiye ve dünyada hükümet sistemleri: Başkanlık sistemi Türkiye’de uygulanabilir mi? *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(35), 1-20.
- Geyikçi, Ş. Y. (2021). *Türkiye’de siyasal partiler, parti sistemi ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*. <https://www.politikyol.com/turkiyede-siyasal-partiler-parti-sistemi-ve-cumhurbaskanligi-hukümet-sistemi/> adresinden 8 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gschwend, T. ve Leuffen, D. (2005). Divided we stand – unified we govern? Cohabitation and regime voting in the 2002 French elections. *British Journal of Political Science*, 35(4), 691-712.
- Gschwend, T. ve Meffert, M. F. (2017). Strategic voting. K. Arzheimer, J. Evans ve M. S. Lewis-Beck (Ed.) *The SAGE handbook of electoral behaviour* içinde (s. 339-367). SAGE Publications.
- Gordon, P. (2002). *France already has a two-party system*. <https://www.brookings.edu/opinions/france-already-has-a-two-party-system> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gougou, F. ve Persici, S. (2017). A New party system in the making? The 2017 French presidential election. *French Politics*, 15, 303-321.
- Gökçe, A. F. (2013). Federal parliamentary democracy with a constitutional monarchy: Malaysia. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 327-346.
- Göker, G. ve Doğan, A. (2019). Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde siyasal bilgi ve seçmen tercihi: 24 Haziran 2018 seçimleri öncesi Elazığ örneğinde bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(30), 684-703.
- Gözler, K. (2009). *Prof. Dr. Mualla Öncel’e armağan*. C.I. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Gözler, K. (2010). *Anayasa hukukunun genel teorisi*. Ekin Yayınları.
- Gül, H., Kamalak, İ. ve Gül, S. S. (2017). Amerikan başkanlık ve Fransız yarı-başkanlık sistemleri ışığında Türkiye’nin cumhurbaşkanlığı hükümeti sistemi. *Strategic Public Management Journal*, 3, 101-120.
- Harrop, M. ve Miller, W. L. (1987). *Elections and voters: A comparative introduction* (1. Baskı). The macmillan press.
- Hennessy, M., Carpini M. D., Blank, M. B., Winneg, K. ve Jamieson, K. H. (2015). Using psychological theory to predict voting intentions, *Community Psychol*, 43(4), 466-483.
- Hutchings, V. L. ve Jefferson, H. K. (2018). The sociological and social-psychological approaches. J. Fisher, E. Fieldhouse, M. Franklin, R. Gibson, M. Cantjoch ve C. Wlezien (Ed.), *The routledge handbook of elections, voting behavior and public opinion* içinde (s. 21-29). Routledge.
- Jones, D. R. (2001). Party polarization and legislative gridlock. *Political Research Quarterly*, 54(1), 125-141.
- Kama, S. (2016). Parlamenter hükümet sistemi olarak “Westminster Modeli” Britanya örneği üzerine bir deneme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 161-201.
- Kaynar, M. K. (2016). Anayasa, yasama, yürütme ve yargı. Y. Taşkın (Ed.), *Siyaset: kavramlar, kurumlar, süreçler* içinde (s. 285-325). İletişim yayınları.

- Kedar, O. (2005). When moderate voters prefer extreme parties: Policy balancing in parliamentary elections. *The American Political Science Review*, 99(2), 185-199.
- Keskinsoy, Ö. ve Kaya, S. B. (2018). Türkiye'nin hükümet sistemleri üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (137), 67-96.
- Kılınç, F. ve Şener, T. (2022). Hükümet sistemleri bağlamında seçmen davranışları: Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi örneği. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 70-92.
- Korkmaz, T. (2016). Türkiye eksenli bir hükümet sistemi analizi. *Akademik Hassasiyetler*, 3(6), 43-57.
- Levin, P. T. (2023). Reflections on Şerif Mardin's center-periphery thesis. *Turkish Studies*, 1-23.
- Lijphart, A. (2016). *Demokrasi modelleri: Otuz altı ülkede yönetim biçimleri ve performansları*. (G. Ayas ve U. Bulsun, Çev.), İthaki Yayınları, (Orijinal eserin basım tarihi 1999).
- Linz, J. (1990). The perils of presidentialism. *Journal of Democracy*, 1(1), 51-69.
- Lüle, Z. (2018). *Türkiye kohabitasyon'a hazır mı?* <https://t24.com.tr/yazarlar/zeynel-lule/turkiye-kohabitasyona-hazir-mi,19970> adresinden 23 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.
- Mattei, F. ve Glasgow, J. (2005). Presidential coattails, incumbency advantage, and open seats: A district-level analysis of the 1976–2000 U.S. House elections, *Electoral Studies*, 24(4), 619-641.
- Mert, G. ve Akdemir, A. (2018). ABD başkanlık sisteminin stratejik niteliklerine ve Türkiye'de uygulanabilirliğine yönelik algının karşılaştırmalı araştırılması. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(23), 1254-1283.
- Miller, W. L. ve Niemi, R. G. (2002). *Comparing democracies 2: New Challenges in the study of elections and voting*. Sage Publications
- Miş, N. ve Duran, H. (2018). *Seçim İttifakları*. SETA.
- Nişancı, Ş. ve Doğan, S. (2022). Türkiye'de 2018 yılında gerçekleştirilen seçim ittifaklarının kurumsal yönden tahlili. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 36(2), 183-194.
- O'Donnell G. (1994). Delegative democracy. *Journal of Democracy*, 5(1), 55-99.
- Özbudun, E. (2015). Başkanlık sistemi ve Türkiye. *Liberal Perspektif Analiz*, (1), 1-18.
- Özbudun, E. (2016). *Türkiye'de parti ve seçim sistemi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Özdemir, Ç. (2021). Seçmen davranışının kuramlar, seçimler ve çeşitli araştırmalar üzerinden analizi. *İstanbul Rumeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 31-46.
- Özkanan, A. ve Erdem, R. (2014). Yönetimde kayırmacı uygulamalar: Kavramsal bir çerçeve. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 179-206.
- Özsemerci, K. (2003). *Türk kamu yönetiminde yolsuzluklar, nedenleri, zararları ve çözüm önerileri* (1. Baskı). Sayıştay Yayınları.
- Sarlamanoğlu, K. ve Jovanoski, A. (2014). Models of voting. *Journal of Arts, Science & Commerce*, 5(1), 16-24.

- Siaroff, A. (2003). Comparative presidencies: The inadequacy of the presidential, semi-presidential and parliamentary distinction. *European Journal of Political Research*, 8(2), 287-312.
- Şahin, L. ve Nişançı, Ş. (2018). Hükümet sistemlerinin yönetimin boyutları bağlamında değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(3), 859-878.
- Şencan, H. (2017). Çatışmacı parlamentarizmden melez bir çözüme: Fransa'da yarı başkanlık sistemi. S. Gökçimen (Ed.) *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Yarı-Başkanlık Sistemi* içinde (s. 25-96). TBMM Araştırma Hizmetleri Yayınları.
- Stewart, M. C. Ve Clarke, H. D. (2018). Economic voting. J. Fisher, E. Fieldhouse, M. Franklin, R. Gibson, M. Cantjoch ve C. Wlezien (Ed.), *The routledge handbook of elections, voting behavior and public opinion* içinde (s. 192-203). Routledge.
- Tataroğlu, M. (2016). Yürütmede etkinlik bakımından başkanlık sisteminin değerlendirilmesi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 74-97.
- Teziç, E. (2007). *Anayasa hukuku*. Beta Yayınları.
- Turan, M. (2018). Türkiye'nin yeni yönetim düzeni: Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi. *Social Sciences Research Journal*, 7(3), 42-91.
- Ulusoy, A. (2023). *It's the sociology, stupid!* <https://t24.com.tr/yazarlar/ali-d-ulusoy/it-s-the-sociology-stupid> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Uluşahin, N. (2003). Demokratik siyasal rejimlerin sınıflandırılmasında farklı bir yaklaşım: "Yarı-başkanlık"tan "iki başlı yürütme yapılanması"na. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(2), 199-233.
- Uslu, S. (2022). *14 parti TBMM'de temsil ediliyor*. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/14-parti-tbmmde-temsil-ediliyor> adresinden 1 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Ünal, B. A. (2018). Stratejik oy verme davranışı: Sistemik literatür incelemesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(4), 1415-1424.
- Ünal, B. A. (2020). Opening the ballot box: Strategic voting in Turkey's June 2018 presidential and parliamentary elections. *Romanian Political Science Review*, 20(1), 107-122.
- Visser, M. (1996). Voting: A behavioral analysis. *Behavior and Social Issues*, 6(1), 23-34.
- West, K. J ve Spoon, J. (2017). Coordination and presidential coattails: Do parties' presidential entry strategies affect legislative vote share?. *Party Politics*, 23(5), 578-588.
- Yavuz, B. (2008). 2007 Anayasa değişikliğinin doğurduğu tereddütler ve çözüm yolları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1173-1214.
- Yılmaz, F. (2018). Türkiye'de anayasalarda yürütme süreci. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 1(1), 43-54.
- Zengin, O. (2013). Hükümet sistemleri bakımından Türkiye-Latin Amerika değerlendirmesi. O. Zengin (Ed.) *Latin Amerika çalışmaları* içinde (s. 285-311). Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Zorlu, S. E. (2016). 5678 Sayılı kanunla gerçekleştirilen anayasa değişikliği sonrası Cumhurbaşkanı'nın seçimi ve demokratik seçimin genel ilkeleri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), 37-68.